

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1884. Andra Kammaren. N:o 20.

Lördagen den 15 Mars.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 10 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel.

I ordningen förekom

Punkten 3,

deri Utskottet hemställt, att med bifall till Kongl. Maj:ts förslag i ämnet, anslaget till artilleristaben måtte med 3,800 kronor förhöjas till 16,000 kronor.

*Angående
förhöjning i
anslaget till
artilleri-
staben.*

I en åtskilliga punkter af detta utlåtande omfattande reservation af Herrar *Liss Olof Larsson, A. P. Danielson* och *Jan Andersson*, i hvilken reservation Herrar *Carl Ifvarsson, P. O. Hörnfeldt, O. B. Olsson, N. Petersson, Ola Andersson, J. E. Johansson, C. A. Larsson, J. Jonasson* i Gullaboås och *J. Anderson* i Tenhult förenat sig, var beträffande förevarande punkt föreslaget, att den af Kongl. Maj:t äskade förhöjning i artilleristabens anslag icke måtte af Riksdagen beviljas, samt alltså anslaget till artilleristaben vid oförändradt belopp, 12,000 kronor, bibehållas.

Efter föredragning af Utskottets hemställan yttrade:

Herr Danielson: Jag anhåller om afslag å Utskottets hemställan och bifall till den vid denna punkt afgifna reservationen.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det förslag till beslut i fråga om denna punkt, som i ofvanomförmälda reservation framstälts.

Andra Kammarans Prot. 1884. N:o 20.

Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.

Punkten 4.

I fråga om veterinärstaten vid armén hade Kongl. Maj:t föreslagit, att efter 1884 års utgång de 47 sqvadronshästläkaretjensterna vid kavalleriet, i mån af inträffande ledigheter, måtte indragas, samt i stället, och allt efter det medel genom nämnda tjensters indragning blefve för ändamålet tillgängliga, vid kavalleriet inrättas 12 bataljonsveterinärbefattningar, jemte det 5 extra hästläkare anställes.

Friherre R. *Klinckowström* hade i afgifven motion yrkat afslag å denna af Kongl. Maj:t föreslagna omorganisation af veterinärstaten; och hemställde Utskottet, att, i enlighet med Friherre *Klinckowström*s yrkande, Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Rörande denna punkt anförde:

Herr Statsrådet *Ryding*: Här stöta vi åter på en begäran från Kongl. Maj:t, der en besparing visas kunna ske, men icke heller denna begäran har vunnit nåd för Andra Kammarens statsutskottsledamöters ögon. Förhållandet är i korthet det, att veterinärläkareföreningen hos Kongl. Maj:t petitionerat, att bestämmelserna i fråga om arméns sqvadronshästläkare skulle ändras derhän, att deras ställning komme att stå i jembörligt förhållande till de fordringar, man ställer på dessa läkare, enär eljes följden blir att ingen vill söka dessa tjenster. Att denna uppgift är fullkomligt riktig, synes bäst af antalet vakanser i dessa sqvadronshästläkarebefattningar, hvilka vakanser, att icke säga månatligen, åtminstone årligen ökas, och som nu, om man äfven fäster sig vid vakanserna å de värfvade sqvadronerna, uppgå till icke mindre än 21 i stället för 15, såsom i statsrådsprotokollet kunde uppgifvas. Vakanserna utgöra således nära nog halfva antalet af samtliga befattningarne. Hvad följden häraf skall blifva, torde lätt inses och kommer denna brist på läkare att i främsta rummet vara menlig för rusthållarne. Hittills, då vakanserna uppgått till ett mindre antal, har tjenstgöringen — hvilken, såsom herrarne väl veta, förnämligast består i att lemna läkarevård, då hästarne äro förlagda på roten — kunnat bestridas derigenom, att man beordrat de sqvadronshästläkare, som finnas på ett regemente, att tjenstgöra äfven på andra sqvadroner än på dem de tillhöra, men då vakansernas antal växer, blifver äfven detta omöjligt. Hvarifrån rusthållarne då skola få läkarevård för sina hästar, vet jag icke, i synnerhet som i veterinärläkarecorpsen ej finnas några extra läkare såsom i läkarecorpsen och man således ej kan *kommendera* några sådana att bestrida tjenstgöringen så länge vakansen räcker. Det finnes möjligen ett sätt att afhjelpa svårigheten — hvilket sätt jag dock ej anser gå i den rätta riktningen — och det är att tills vidare anställa oexaminerade veterinärer med mindre kunskaper, men då blir naturligtvis också läkare- och sjukvården sämre, derom är icke tu tal. Den organisation, som föreslagits af Kongl. Maj:t, är lika med den, som tillämpas för artilleriregementena, d. v. s.

att i stället för sqvadronshästläkare skulle komma bataljonshästläkare med skyldighet för dessa senare att mellan mötena tillsammans med regementshästläkaren tjänstgöra på alla sqvadroner och bestrida läkarevården för alla rusthållarnes hästar. Att, såsom man äfven talat om, sänka kompetensvilkoren för veterinärcorpsen är ju icke beroende på Riksdagen och går ej heller i den rätta riktningen. För några år sedan höjdes dessa kompetensvilkor.

Den besparing, som skulle uppkomma genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag, blefve i och för sig sjelf icke stor, men i förhållande till den summa, som hela veterinärcorpsen för närvarande kostar, blefve den icke så obetydlig. Anslaget till veterinärstaten, som nu utgår med 72,000 à 73,000 kronor i kontant, skulle genom den föreslagna förändringen nedgå till omkring 68,000 kronor, men dessutom skulle göras en besparing af 37 nummerlöner. Det skulle således uppstå en besparing af omkring 4,000 kronor och 37 nummerlöner. Tillgången på behöflig vård för hästarne blefve, i händelse af krig, därför icke mindre, ty redan nu utbildas så kallade sqvadronshofslagare, hvilka från och med i år äro skyldige att genomgå en kurs i vården af yttre hästsjukdomar; minst 1 dylik skall finnas på hvarje sqvadron och dessutom finnas bataljonsveterinärerna. Herrarne finna således, att detta förslag går i just samma riktning, som af reservanterna framhållits såsom den rätta, nemligen att söka göra besparingar samt använda de medel, som redan finnas för införandet af tidsenliga förbättringar.

Herr Key: Jag tillstår att jag blef mycket öfverraskad, då jag, efter att hafva tagit kännedom om den Kongl. propositionen och läst igenom den första afdelningen af Utskottets utlåtande i denna punkt, kom till den sista delen af detsamma med de deri lätt angifna motiv för det afslag, som träder fram i klämman, ett afslag å en Kongl. proposition, hvilken synes mig vara välbetänkt och dessutom, såsom herr krigsministern i sitt nyss afslutade tal yttrade, ledande till en afgjord och jemförelsevis icke så obetydlig besparing. Granskar man hvad Utskottet anfört såsom skäl för sitt afstyrkande, finner man, bland annat, att Utskottet anser, att bristen på sökande till de nuvarande sqvadronshästläkarebefattningarne, som gör att dessa icke kunna tillsättas, utan till stor del stå vakanta, skulle afhjelpas derigenom, att kompetensvilkoren nedsattes. Det är af en föregående talare redan framhållet, att man derigenom skulle få en sämre sjukvård för arméns hästar, och jag hyser stort tvevelsmål, huruvida det någonsin skall lyckas att få vederbörande bestämmande myndigheter att öfverlemna detta arméns dyrbara materiel åt sqvadronsveterinärer med lägre kompetens, än hvad som anses nödigt för fullt utbildade veterinärer i allmänhet. Utskottet har äfven åberopat sig på de motiv, Friherre Klinckowström i sin motion anfört för afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Dessa motiv äro dock inga andra, än att han uttalar såsom sin subjektiva mening, att den nuvarande organisationen är bättre, än den Kongl. Maj:t föreslagit, en mening för hvilken han icke kunnat gifva ett enda skäl. Vidare säger han, att man

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

genom antagande af det Kongl. förslaget skulle förlora möjligheten att i fält, då det ofta händer, att sqvadroner detacheras, skicka en veterinär med hvarje sqvadron. Kunna vi hafva råd att för hvarje sqvadron hafva en fullt utbildad veterinär, och skulle detta af oss anses såsom af behofvet påkalladt, ja, då synes mig konsekvensen leda derhän, att man äfven skulle anställa en menniskoläkare för manskapet på hvarje sqvadron, ja, för hvarje kompani i hela armén, ty äfven de detacheras ofta i krig, och jag kan icke finna behöfligt att, hästarne hafva större kraf på sjukvård än menniskorna. Att på detta sätt fullstoppa armén med läkare skulle emellertid leda till så enorma utgifter, att det blefve omöjligt att bestrida dem och vore dessutom icke utförbart. Utan tvifvel skulle sqvadronsveterinärerna, om de bibehållas, vara de, som under krig finge taga hand om sjelfva den praktiska sjukvården af hästarne, under det att regementsveterinärerna deri komme att taga föga del, och nedsättas nu de förres kompetensvilkor, kan en sådan anordning omöjligen anses tillfredsställande, under det att man genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag skulle få fullt utbildade bataljonsveterinärer, på hvilka sjukvården hvilade, och desse hade till sin hjälp de hofslagare, hvilka ju redan under nuvarande förhållanden utbildas och hvilka skulle kunna vid smärre detacheringar fylla tillfälliga kraf, sköta yttre skador o. s. v. Allvar-sammare sjukdomar fordra alltid full insigt för att rätt bedömas och behandlas. Jag tror, att denna organisation skulle blifva så öfverlägsen den nuvarande, att någon jemförelse dem emellan icke kan ega rum.

Jag ber att på dessa skäl få tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Danielson: Jag får säga, att jag, då denna fråga före-var på afdelningen inom Utskottet, i likhet med hvad herr krigs-ministern nyss uttalat, ansåg, att här förelåg ett sådant förhållande att man kunde anordna denna veterinär-corps utan att några ökade utgifter behöfdes. Men som herrarne se, är det äfven en del af Första Kammarens ledamöter inom Utskottet, som biträdt yrkandet om afslag, och således är det icke ensamt Andra Kammarens leda-möter, som härför böra uppbära klander. Jag har rådfört mig med en och annan rusthållare, och de säga, att de förändringar Kongl. Maj:t nu föreslagit icke gå i den rigtning de önska, utan att det skulle vara mera beqvämt för dem, att veterinärernas antal bibehölles, såsom det nu är. Och hvad det beträffar, att man kunde sänka kompetensvilkoren, så tror jag icke, att det vore så farligt. De vete-rinärer, som utgå t. ex. från Skara veterinärinstitut, anses i allmänhet lika skickliga i veterinäryrket som de, hvilka utgå från institutet i Stockholm, oaktadt på det senare stället fordras studentexamen för inträde. Atminstone är detta den allmänna uppfattningen. Det är visserligen sant, att eleverna i Stockholm hafva något större förstudier, eftersom de hafva aflagt studentexamen, men lärokurserna äro de-samma, har man sagt mig. Samma läroböcker begagnas på båda ställena, så att det är icke någon skilnad i sjelfva undervisningen.

Jag tror, att, om man ville gå åt det hållet, nemligen att sänka kompetensvilkoren, så skulle man icke hafva någon brist på veterinärer, utan få saken ordnad lika bra.

Detta är i korthet de skäl, som föranledt Utskottet att afstyrka Kongl. Maj:ts förslag, och som herrarne se af betänkandet, är det icke allenast Andra Kammarens ledamöter, som fattat detta beslut, utan hafva vi i detta fall haft hjälp af ledamöter från Första Kammaren. Jag yrkar därför bifall till Utskottets förslag.

Herr Lasse Jönsson: Jag är rätt tacksam mot Stats-Utskottet för detta afstyrkande, icke så mycket för sjelfva sakens skull som egentligen därför, att hela förslaget är rent af en orättvisa mot rusthållarne. Från indelningsverkets första uppkomst har inom hvarje sqvadron funnits anställd en så kallad hofslagare. Visserligen hade denne icke då den undervisning och den kompetens, som sedermera stälts på en veterinär, men han hade sin station inom sqvadronen med skyldighet att biträda med afhjelpandet af de häståkommor, som kunde inträffa. Genom ett Kongl. bref fick en sådan hofslagare benämningen sqvadronshästläkare, dock alltid med åliggande att bo inom sqvadronens stånd, så att han äfven skulle vara att tillgå när hästen låg på sin rote. Skulle nu sqvadronshästläkaren tagas bort, vore rusthållaren i saknad af denna hjälp. Men detta är icke det värsta. Det värsta är, att man vill ålägga rusthållarne att öfvertaga kostnaden för de nu föreslagna hofslagarnes utbildning, som förut varit anordnad på statens bekostnad. Det förhåller sig nemligen så, att i år är manskap af kavalleriet för första gången kommenderadt till sex månaders hofbeslagsskola. Kursen var förut endast tre månader; men förlidet år uttogs steget till sex månader, och nu ser jag af Kongl. Maj:ts proposition, att det är meningen, att undervisning skall meddelas i hästskötsel under 6 månader, hvaraf följdens skulle blifva att rusthållarne finge hålla dessa hofslagare, i stället för att staten hållit sqvadronshästläkarne. Det är naturligt, att en karl, som vet, att han skall kommenderas på denna skola och före städseln är beredd derpå, fordrar en större lön än eljest. Detta är det ena missförhållandet. Det andra är, att han under skoltiden skall begagna rusthållarens kläder, hvilket skulle ådraga denne ökade kostnader, som icke varit afsedda, när rusthållet först uppsattes, och hvarigenom tungan allt mer och mer skulle lyftas från staten och läggas på rusthållaren. Krigsministern säger väl, att den föreslagna anordningen skall vara till nytta för rusthållaren, men jag hemställer, om jag nu icke tvärt om bevisat, att motsatsen skall komma att inträffa. Ty dels skulle rusthållarne komma att sakna den hjälp af en hästläkare för hästarne, medan de äro på rotarne, hvilken de hittills haft, och dels skulle de sjelfva få bekosta undervisningen för de karlar, hvilka skulle undergå sådan öfning, att de sedan kunde sköta de indragna sqvadronshästläkaretjensterna. Huru jag betraktar saken, finner jag, att det är en viktig fråga och icke så obetydlig, som några velat anse den vara; och till och med de, som hylla indelningsverkets utveckling, skola, hoppas jag, inse de orättvisor, som de enskilde rust-

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)

och rothållarne genom antagandet af Kongl. Maj:ts förslag skulle lida. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

I detta yttrande instämde Herr *Jöns Rundbäck*.

Herr Grefve Björnstjerna: Jag skall anhålla att först få svara ett par ord på den siste talarens anförande. Herr Lasse Jönsson har misstagit sig, då han säger, att kursen i hofslagareskolorna på senare tider ökats från tre till sex månader. Det har den icke. Hela skilnaden är, att den förut varit anordnad i två afdelningar eller med en 3 månaders kurs på vintern, hvarefter soldaten rest hem för att komma tillbaka följande år vid samma tid. Kursen har således alltid räckt i sex månader, ehuru med afbrott. Det kan icke vara fördelaktigt för rusthållaren, att ryttaren nödgas resa till skolan tvenne gånger i stället för, såsom Kongl. Maj:t nu bestämt, blott en gång. Vid kommanderingen i skolan bär ryttaren icke den bättre munderingen, och således förorsakar icke heller detta någon ökad kostnad för rusthållaren.

Hvad nu den undervisning i hästskötsel, som ryttaren får i skolan, beträffar, afser den endast behandlingen af sådana yttre eller vanligare åkommor, som det kan vara bra för hvar och en att kunna sköta. Det har aldrig varit och är icke meningen, att desse ryttare skola tjenstgöra som veterinärer, utan endast att de skola få den kunskap i hästskötsel, som kan fordras af en god kavallerihofslagare och som äfven kan vara nyttig på roten, om t. ex. en häst skulle få ett sadelbrott, en hofskada, en försträckning eller någon dylik allmännare åkomma. Den läskurs, som genomgås, är således densamma, som hvar och en ryttare borde känna, men i skolan får hofslagareeieven äfven praktisk öfning, hvilket icke kan vara annat än nyttigt. Han skall vid hästskötseln motsvara hvad sjukvårdssoldaten är för manskapet.

Hvad nu sjelfva den föreliggande frågan angår, förefaller det mig ganska eget, att, när Kongl. Maj:t föreslår en omorganisation af hästsjukvården, som jag tror visats vara lämplig, och som icke kostar ett enda öre mera än förut, utan tvärt om åstadkommer några tusen kronors besparing mot den nuvarande, man dock icke vill godkänna den, och detta ehuru förslaget i hufvudsak liknar det, som för några år sedan väcktes af en representant från Småland, och som då tycktes vinna majoritetens i denna Kammare bifall. Hvad är då orsaken till det motstånd som nu möter? Jo, enligt hvad talaren på kalmarbänken upplyste, är det så fördelaktigt, att på t. ex. ett regemente om 5 sqvadroner hafva 5 hästläkare utom regementsveterinären. Ja, om alla dessa funnos, då kunde man tala derom; men de finnas ju icke, och man kan icke heller få dem. Det är i den Kongl. propositionen upplyst, att vid den tiden, då den afgafs, fattades 15 hästläkare; nu fattas 19. Inom min inspektion fattas vid lifregementets dragoner 1, vid lifregementets husarer 2, vid Smålands husarer 2, vid skånska husarerna 4 och skånska dragonerna 2, vid kronprinsens husarer 4 och vid lifgardet till häst alla 4, således 19 af 47. Under sådana förhållanden synes mig icke vara lönt att tala om fördelen af, att hafva så många, då i sjelfva verket endast en del deraf

finnes. De kunna icke heller anskaffas; orsaken dertill är den, att deras lön jemte dagafföring och beklädnadsersättning uppgår vid indelta kavalleriet endast till 800 kronor, hvartill kommer ungefär 200 kronor från det nummer, hvilket anslagits för deras aflönande, tillsammans således blott 1,000 kronor. Då dertill lägges, att de hvart år skola bevista mötena, och att de i tur och ordning kommenderas till 3 månaders exercis i sqvadronen, remontskolor o. d., är det klart, att de måste förlora deras bästa inkomst, deras enskilda praktik. Det finnes således ingen uträkning för unga veterinärer att söka anställning vid kavalleriet. Då dertill ytterligare lägges, att sqvadronshästläkarne endast hafva underofficers rang, hvarigenom de anse sig tillbakasatte, blifver resultatet det, att man icke får några sökande till dessa platser.

Hvad angår frågan, huruvida lika stort antal veterinärer, som för närvarande finnes, är fortfarande behöfligt, är ju naturligt, att, då truppen är sammandragen under regementsmöte eller ligger i garnison, detta icke erfordras; det måste väl, såsom redan blifvit anmärkt, ej vara större behof af vård för hästarne än för människorna. Men, invänder den nästföregående talaren och åtskilliga andra, det är medan hästarne finnas på rotarne, som de nuvarande sqvadronshästläkarne behöfvas. Jag har redan visat, att öfver $\frac{1}{3}$ af dessa veterinärer icke finnes till. För 7 à 8 år sedan fans verkligen fulla antalet, därför att den tiden inga civila veterinärer funnos, men nu är det icke så, detta i följd af den utveckling veterinärinstitutet vunnit. Straxt efter institutets omorganisation och inträdesfordringarnes höjande anmälde sig der endast några få elever, så att icke mer än en à två om året kunde utexamineras, hvilket naturligtvis icke var tillräckligt för omsättningen. Men lyckligtvis hafva förhållandena numera förändrats. Af den årsberättelse öfver veterinärinstitutets verksamhet, som kommit Riksdagens ledamöter tillhanda, finner man, att elevernas antal nu uppgår, jag vill minnas, till 60, och att det således numera årligen kan utexamineras 12 à 16 elever, hvilka alla hittills fått ganska goda anställningar som distriktsveterinärer. Då dessutom åtskilliga danska veterinärer inflyttat till Sverige, finnes numera sådan tillgång på enskilde veterinärer, att de många sqvadronshästläkarne icke vidare behöfvas. Detta oaktadt förordar Utskottet att fulla antalet skall bibehållas, och då man icke kan begära att få kunniga personer för så ringa lön, yrkar Utskottet, liksom den siste talaren, att man skall sänka fordringarne och antaga djurläkare, hvilka endast hafva praktiska, men inga teoretiska kunskaper. Ja, vill man gå till väga på detta sätt, kan man nog få folk, men icke blir det hästarne som vinna derpå, icke heller rusthållarne, hvars dyrbara egendom vanvårdas. Man torde ihågkomma hvilket ringa anseende veterinärerna för 10 à 15 år sedan åtnjöto hos oss. Personer, som alla människor sågo öfver axeln, just därför att de voro okunniga och obildade. Af en nutidens veterinär deremot fordras verkliga kunskaper, det finnes tillfällen då af honom fordras mera än af en läkare; ett djur kan nemligen icke upplysa om hvar det har ondt, veterinären måste sjelf

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

söka utforska detta. Att åter antaga obildade djurläkare vore således lika skadligt för kavalleriet som för de rustande.

Det förundrar mig äfven, att någon kunnat för Herr Danielson uppgifva, att det icke vore någon skilnad mellan undervisningen i Skara och vid veterinärinstitutet i Stockholm. Det är dock gifvet, att elever, som innan antagandet hvarken läst fysik, botanik eller naturalhistoria och som sakna tillräcklig språkkunskap, icke kunna så tillgodogöra sig undervisningen som de, hvilka aflagt maturitets-examen. Att detta förhållande äfven måste inverka på den undervisning, som sedan meddelas, är gifvet och skall äfven efter avslutad kurs göra sig gällande. Vår egen litteratur är i afseende å veterinärvetenskapen ganska vanlottad; det fordras således språkkunskap för att kunna följa med sin tid och draga nytta af de framsteg, vetenskapen gör. Det är således fåfängt att eleverna från Skara kunna jämföras med dem vid institutet i Stockholm. Då så är förhållandet, och då säkert är att genom antagande af Kongl Maj:ts föreliggande förslag man skulle erhålla skickliga veterinärer med en förbättrad och aktad samhällsställning, hvarjemte det redan är ådagalagd, att på nu brukligt sätt icke tillräckligt antal kan erhållas, synes det vara ej mindre i arméns än i rusthållarnes eget välförstådda intresse att bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Slutligen, om så är, att Första Kammaren förkastat förslaget, kan detta ju lätt hjälpas genom att Andra Kammaren nu antager detsamma, hvilket jag tillåter mig påyrka.

Herr Sam. Johnson: Enligt Kongl. Maj:ts föreliggande proposition skulle uppstå en indragning af veterinärläkare, och detta kan jag icke biträda, enär, äfven om förslaget i öfriga afseenden må vara klokt, det alls icke lände till fromma för rusthållarne. Här har yttrats, att man genom detta förslag skulle erhålla tillgång på bättre veterinärläkare, men deremot, om hästen insjuknar på rusthållet, skulle man få resa 10 à 15 mil efter en läkare, och det blefve vid sådant förhållande alldeles för dyrt att hemta läkare. Det har vidare yttrats, att det vore svårt att få sqvadronshästläkaretjensterna besatta, och jag instämmer deri fullkomligt. Vid Smålands husarer fattas två och antagligen komma att framdeles på regementet fattas flere, när de nuvarande äldre veterinärerna afgå. De förklara, att de få för ringa lön emot den myckna tjänstgöring de äro underkastade, nemligen först och främst 3 till 4 remonteringsmöten årligen och vidare ådermöten, regementsmöten, befäls- och rekrytmöten o. s. v. Jag tror, att, om lönerna något ökades, så att de någorlunda motsvarade deras ställning och lefnadsvilkor, likasom om de upphörde att räknas såsom underofficerare, hvilket är dess mera orätt som deras kurs är vida större än löjtnanternas, så skulle förhållandena gestalta sig bättre. Man har äfven föreslagit att låta inöfva en del hofslagare till veterinärernas biträde. Men detta blefve ju åter en ökad tunga för rusthållarne, ty dessa hofslagare skulle ju nödgas ligga flere månader i skolorna och slita kläder och ändå vara odugliga att sköta hästsjukdomar. Och hvad nytta skulle rusthållarne hafva af dessa? Oaktadt jag sålunda anser, att omständigheterna för våra veterinärer äro myc-

ket ömmande, kan jag dock icke annat än rösta bifall till Utskottets hemställan.

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

Herr O. B. Olsson: Jag är till stor del förekommen af den siste talaren och ber endast att få tillägga, att, då det icke kan förnekas, att nummerhästen är en värdefull egendom för rusthållaren, så är det också nödigt att, om hästen blir sjuk, rusthållaren kan få läkarehjälp till denne på så nära håll som möjligt, utan att behöfva resa 10 à 15 mil; hvilket skulle blifva förhållandet, i händelse det funnes endast bataljonsveterinärer. Denna dyrbara egendom måste vårdas så väl som möjligt, men för detta ändamål måste man äfven kunna erhålla läkarehjälp så fort som möjligt, emedan om rusthållaren skulle nödgas resa lång väg för erhållande af sådan, det kunde hända att, ifall sjukdomen varit af svårare beskaffenhet, hästen redan dött, innan rusthållaren kunnat anträffa veterinärläkaren.

En talare har påstått, att rusthållarne genom denna åtgärd icke blifva betungade. Detta låter något besynnerligt, då man vet att, fastän på hvarje squadron finnes en hästläkare, detta oaktadt en del manskap måst genomgå långa kurser i hofbeslag m. m., och detta till stor del på rusthållarnes indirekta bekostnad. Skulle nu det föreliggande förslaget vinna framgång, måste deraf följa, som en nödvändighet, att manskapet, åtminstone en del deraf, inhemtar kunskap om nummerhästens skötsel äfven under sjukt tillstånd, och detta måste i väsentlig mån öka de redan nog dryga utgifterna för rusthållarne. Vidare yttrade samme talare, något som jag dock icke riktigt kunde förstå, att det numera vore omöjligt att kunna få så många veterinärläkare som behöfdes. En tredjedel af platserna voro obesatta till följd af brist på sökande. Men då i närvarande stund vid veterinär-institutet finnas 60 elever, och derifrån årligen utexamineras 10 à 12 läkare, så måtte väl icke någon brist på veterinärläkare uppstå. Om nu också ett tillfälligt behof förefinnes, skall väl detta icke blifva af någon långvarig beskaffenhet.

Då jag anser, att hvad nu föreslagits skulle medföra en ytterligare tunga för rusthållarne, hvilka, enligt mina tankar, äro mera än tillräckligt betungade förut, så måste jag, på de skäl jag anført och hvilka jag anser vara goda, yrka bifall till Utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Ola Andersson: Chefen för Landtförsvarsdepartementet har såväl i sitt anförande till statsrådsprotokoilet som äfven i sitt yttrande i denna fråga i dag, likasom en ärad representant på stockholmsbänken, framhållit, att den enda orsaken till bristen på squadronshästläkare vore de låga lönerna. Jag ber dock få säga, att jag tror man har orätt deri. Jag tillåter mig blott påminna om den ofantligt långa tid, under hvilken den s. k. veterinärfrågan stod på dagordningen vid riksdagen. Under den tiden var det blott ett ringa antal elever, som genomgick veterinärinstitutet, hvaraf följden naturligtvis var, att en brist på veterinärläkare i allmänhet uppstod i landet. Men då numera antalet veterinärelever vid institutet i Stock-

*Angående
förändrad
organisation
af veterinär-
staten.
(Forts.)*

holm är icke blott 60, såsom Herr Björnstjerna uppgaf, utan, såvidt jag minnes rätt, enligt den redogörelse för institutet som sista året utdelades, 98, måste deraf följa, att snart ett ganska stort antal veterinärläkare skall årligen utexamineras och gå ut i landet. Båda de komitéer, som varit tillsatta för utredande af frågan om veterinärväsendet, hafva kommit till det resultat, att, om 12 veterinärer årligen utexamineras, skulle behovet af dylika läkare tillfredsställas både för kavalleriets och landets behof i öfrigt. Och då för närvarande elevantalet vid veterinärinssitutet är så stort, att några och 20 årligen komma att utexamineras, bör deraf följa att behovet af veterinärläkare snart blifver fylldt. Och de utexaminerade skola enligt mitt förmenande med tacksamhet antaga de löneförmåner, som nu förefinnas, då utom all fråga många tillfällen jemväl beredas dem till enskild praktik. I alla händelser skall, så fort ett större antal veterinärer från institutet utgått, behovet fyllas i vida högre grad, än nu är förhållandet. Jag har velat påpeka, att detta är en omständighet, som bort uppmärksammas.

Men det är icke mitt enda skäl för afstyrkande af Kongl. Maj:ts förslag. Om i något afseende vår härordning behöfver en omorganisation, så är det väl i fråga om kavalleriet. Det kan icke vara lämpligt att hafva två slag af kavalleri, af hvilka en del är fullständigt öfvadt, en del ytterst ofullständigt, en del tjenar en kort tid och en del så länge de kunna få och en del icke duger till att skicka ut. Vidare hafva vi i samma hänseende den stora olikheten i styrka hos de olika regementena och corpserna. Allt detta gör, att, om någonstädes en omorganisation är nödvändig, så är det af kavalleriet. Om någon sådan skall ske, kan det då vara skäl att nu på förhand omorganisera veterinärväsendet på ett sådant sätt, att det möjligen icke kan inpassas i den blifvande rytteriorganisationen? Jag anser det vara lämpligare att gömma på den saken och tillse om icke antalet af squadronshästläkare kan blifva fullt, då numera många elever årligen komma att utexamineras från veterinärinstitutet.

På dessa grunder anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Björnstjerna: Jag måste nämna ett par ord till svar på hvad Herr Ola Bosson Olsson yttrat. Han har ju alldeles missuppfattat både sin kämrat på skånebänken Herr Lasse Jönsson och mig. Herr Lasse Jönsson sade, att hofslagareryttarne förut haft blott tre månaders kurs och beklagade, att de nu fått en 6 månaders. Honom upplyste jag, att kursen alltid räckt i 6 månader, ehuru den varit fördelad på två år. Då numera denna 6 månaders kurs på en gång genomgås, har just vunnits hvad Herr O. B. Olsson ansåg vara nyttigt, eller att karlen på en gång kunde genomgå skolan. Samme talare framhöll, att det vore nödvändigt, att squadronshästläkare funnos kvar, ty i annat fall kunde hästen dö, medan man reste tio eller flere mil för att henta läkaren. Skånska husarregementets utsträckning är nemligen ganska stor, men om det enligt Kongl. Maj:ts förslag finge en regements- och tre bataljonsveterinärer, så behöfver man dock sannerligen icke resa många mil efter hästläkare. Dessutom är

förhållandet, att just vid skånska husarerna fattas nu icke mindre än fyra hästläkare. Hvad tjenar det till, att de stå på papperet? Herr Ola Andersson deremot ansåg, att det icke skall dröja länge, innan vi hafva så många hästläkare utexaminerade, att dessa komma att sakna anställning och att dessa då gerna skola söka de nu förbisedda squadronsläkareplatserna. Behovvet af veterinärläkare är emellertid så stort, i synnerhet i de norra provinserna, att alla elever vid veterinärinstituten, innan de tagit examen, fått anställningar som distriktsveterinärer, ett förhållande som säkert komme att länge fortvara. Och så länge så sker, skola veterinäreleverne, då de utgå, icke söka anställning vid armén. Orsaken är den jag redan uppgifvit. Squadronshästläkarne äro illa betalda och förlora sin praktik, då de bortkommenderas. Civile veterinärer deremot berga sig mycket bra och deras antal ökas derföre ganska mycket. Äfven åtskillige danska veterinärer hafva flyttat öfver till Skåne, så att någon brist på hästvård eller behof af enskilda squadronsveterinärer icke der åtminstone förefinnes. I Helsingborgstrakten särskilt finnas 3 å 4 veterinärer, likaså kring Malmö.

Vidare säger talaren på skånebänken, att man nog skulle få squadronshästläkare, om man blott gäfvde dem alla bataljonsveterinärlöner. Ja, det är gifvet, men jag tror icke att Kammaren ämnar vara så generös att på hvarje bataljon skapa fem nya officerslöner med tillhörande hästrationer.

Eget vore väl dessutom, om man på en bataljon behöfde mer än dubbelt så många hästläkare, som det finnes menniskoläkare. Man komme ju då att få en hästläkare för 100 hästar och denne beriden på en nummerhäst, under det att manskapet endast har en läkare för 250 man och denne oberiden. Allt detta förefaller så besynnerligt, att man vore frestad tro att det måtte varit någon riktig vän af indelningsverket, som skrifvit Utskottets betänkande, någon som så fasthöll vid denna organisation, att han icke ville tillåta den allra minsta rubbning deri, utan genast ville, som man brukar säga, mota Olle i grind.

Jag yrkar fortfarande bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Sedan Herr Talmanen gifvit propositioner å de gjorda yrkandena, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

Punkterna 5 och 6.

Biföllos.

Punkten 7.

Utskottet hemställde, att utan afseende å åtskilliga inom båda Kamrarna väckta motioner angående dels nedsättning för år 1885 i anslaget till indelta arméns och Vermlands fältjägarcorps' vapenöfningar, dels upphörande af detta anslags natur af reservationsanslag, ifrågavarande anslag måtte bibehållas vid oförändradt belopp, 1,322,300 kronor, och såsom reservationsanslag upptagas.

Angående förändrad organisation af veterinärstaten.
(Forts.)

Angående nedsättning i anslaget till indelta arméns vapenöfningar.

*Angående
nedsättning
i anslaget till
indelna ar-
méns vapen-
öfningar.
(Forts.)*

I Herrar Liss Ol. Larssons med fleres ofvanomförmälda reservation yttrades, beträffande denna punkt: "Inom Utskottet hafva vi ansett, att Utskottets slutliga pröfning af detta förslag bort anstå, tills Riksdagen fattat beslut i öfriga till fjerde hufvudtiteln hörande frågor, så att motionärernes förslag hunnit få en mera omfattande utredning."

Efter uppläsande af Utskottets hemställan anförde:

Herr J. Jonasson i Gullaboås: Utan att inlåta mig på några detaljer af frågan, tager jag mig friheten yrka återremiss å denna punkt till Stats-Utskottet. Jag ber dock få nämna att, med fästadt afseende på, att våra soldater under 20 å 30 år årligen gått på mötena och stött med sina gevär, de enligt mitt förmenande torde vara så dugliga krigsmän, att det icke vore någon olycka att indraga deras öfningar ett eller annat år, i synnerhet som dessa öfningar uteslutande äro ett slags sommarnöje för befälet och icke till fördel för landet, och såsom sådana torde kunna till fördel för soldaten, staten och folket under ett och annat år indragas. Det är af denna anledning, som jag röstar för återremiss å denna punkt, på det att Stats-Utskottet måtte komma i tillfälle att närmare taga ärendet i öfvervägande och närmare utreda detsamma.

Herr Sam. Johnson: Jag har äfven väckt en motion i Kammar-
ren, åsyftande, det ifrågavarande anslag till indelta arméns och Vermlands fältjägarcorps vapenöfningar måtte nedsättas. Jag bor, som herrarne litet hvar torde hafva kännedom om, i en ort, der en mängd såväl manskap som befäl är bosatt, och med hvilka af dessa jag än talat, såväl officerare som gemene man, så hafva de sagt mig, att det är öfverflödigt, att de hvarje år öfvas i exercis. Sedan de genomgått rekrytskolan, anse de det vara tillräckligt och gå lika bra, om möten höllos endast hvarannat eller hvar tredje år. Jag har dock icke i min motion vågat taga steget så fullt ut, som den föregående talaren, emedan jag tänkt mig, att våra rekrytmöten, öfningar af bevärning och öfning af befäl kanske vore nödvändiga. Jag vågar heller icke med visshet yttra mig om denna sak, men är dock fullt förvissad om, att anslaget till manskapets vapenöfningar godt kan ett eller annat år indragas, utan att fäderneslandet deraf lider något men. Hvad som ytterligare styrker mig i denna min åsigt är att, så vidt jag icke för mycket missminner mig, chefen för Landtförvarsdepartementet vid nästlidna års riksdag yttrade, att det vore bortkastade penningar att öfva gamla gubbar år efter år. Samma yttrande har jag mer än en gång fått bekräftadt af fackmän i min hemort, och därför instämmer jag nu med den föregående talaren och anhåller om återremiss af denna punkt.

Som herrarne torde hafva sett, hafva ledamöterna i Stats-Utskottet från denna Kammarer reserverat sig mot Utskottets utlåtande i denna punkt på den grund, att icke tillfälle eller tid till ämnets fullständiga behandling funnits, samt att de uppställt som sitt önskningsmål, att denna punkt måtte utbrytas och dess afgörande framskjutas, till dess öfriga frågor å denna hufvudtitel blifvit slutligen afgjorda.

Af denna orsak tager jag friheten anhålla om återremiss å punkten till Utskottet, på det att Utskottet derigenom måtte komma i tillfälle att bättre och grundligare behandla motionen samt se till, om något af anslaget till vapenöfningarne kan indragas eller icke.

Skulle herrarne finna, att det af den föregående talaren väckta förslag borde framför mitt vinna Kammarens bifall, så skall jag icke vara afundsjuk på honom därför, utan önska honom lycka till framgången, ehuru jag tror, att han gått för långt, hvadan jag för min del nöjt mig med att allenast föreslå en indragning af halva det af Kongl. Maj:t begärda anslaget.

Herr Jan Andersson i Jönvik: Jag ber få instämma i det yrkande, som framstälts af de två föregående talarne, och anhåller således, det punkten måtte till Stats-Utskottet återremitteras.

Herr Rydin: När man yrkar återremiss, så bör man veta, i hvad afseende man vill hafva en utredning. Jag har icke hört någon af motionärerna angifva detta, eller någon af reservanterna yttra sig här om och skulle därför vilja anhålla, att de gäfvu sådana upplysningar, som kunde vägleda Kammaren i detta hänseende.

Herr Jonas Jonasson har angifvit såsom skäl för sitt förslag dels emigrationen till Amerika, dels att jernvägar och industri borttogo arbetskrafter, hvadan de arbetskrafter, som återstode, vore soldater och båtsmän samt deras vederlikar, och desse hade man att aflöna utan att af dem hafva någon hjälp under den egentliga arbetstiden. Ett andra skäl för återremiss grundade sig derpå, att enligt hans tanke en besparing kunde göras, utan att någon skada derigenom åstadkommes. Jag kan icke se, huru det skall kunna vara möjligt att genom en återremiss på grund af sådana skäl, som blifvit anförda af dessa motionärer, komma till ringaste resultat, och huru man genom en återremiss i detta fall skall kunna finna den ringaste upplysning vigtigare än den vi hafva, att vapenöfningsanslaget anses vara ett nödvändigt anslag, för att öfva vår armé och åtminstone något litet vidmakthålla och utveckla dess försvarskraft.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt Herr Talmannen framställt propositioner dels å bifall till Utskottets hemställan och dels på återremiss, blef punkten till Utskottet återförvisad.

Punkten 8.

Utskottet hemställde att, med bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna förslag, Riksdagen måtte för Svea artilleriregementes båda fotbatteriers förändrande, enligt de i statsrådsprotokollet den 9 Januari 1884 angifna grunder, till två åkande batterier med förläggning i Jemtland — under medgifvande att alla de för nämnda batterier afsedda anslagsbelopp under öfvergångstiden, i den mån de ej vore för sina särskilda ändamål behöfliga, finge, i närmaste öfverensstämmelse med hvad förut vid uppsättning af nya fortifikationstrupper varit till-

*Angående
nedsättning
i anslaget till
indelta ar-
mens vapen-
öfningar.
(Forts.)*

*Angående
förändring i
organisatio-
nen och för-
läggningen af
Svea artilleri-
regementes
två fot-
batterier.*

Angående
förändring i
organisationen
och för-
läggningen af
Svea artilleri-
regementets
två fot-
batterier.
(Forts.)

lätet, användas till uppsättnings- och flyttningskostnaders bestridande — nu höja det ordinarie anslaget till artilleriet med 1,543 kronor, samt att detta anslag fortfarande må såsom reservationsanslag upptagas. I förenämnda af Herr Liss Olof Larsson m. fl. afgifna reservation var yrkadt, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning om anslagets höjande med 1,543 kronor icke måtte vinna Riksdagens bifall, samt anslaget till artilleriet alltså vid oförändradt belopp och natur, 1,091,966 kronor, bibehållas.

Herr Jan Andersson i Jönvik, som efter föredragning af Utskottets hemställan erhöi ordet, yttrade: Jag anhåller få yrka afslag å denna punkt och bifall till reservanternes från denna Kammare förslag.

Vidare anfördes icke. Med afslag å så väl Kongl. Maj:ts som Utskottets hemställan, biföll Kammaren det yrkande, som innehålles i ofvanberörda vid punkten fogade reservation.

Punkten 9.

Bifölls.

Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.

Punkten 10 mom. a).

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att Riksdagen, med godkännande af vissa angifna grunder för organisation af *trängtrupper* vid armén, måtte till organiserande under år 1885 af 1 trängbataljon jemte stab för trängen anvisa ett *extra* anslag för samma år å 206,700 kronor; äfvensom medgifva, att de besparingar, som under uppsättnings-tiden kunde å de för trängen afsedda medel beredas, finge af Kongl. Maj:t disponeras för bestridande af uppsättningskostnader och öfriga med organisationens genomförande förenade utgifter.

Kongl. Maj:ts förevarande framställning var af Utskottet tillstyrkt, hvaremot dock reservationer afgifvits dels af Herr Liss Ol. Larsson och medreservanter, hvilka hemställt, att samma framställning icke måtte af Riksdagen bifallas, och dels af Herr *L. M. Nordenfelt*, med hvilken Herrar Friherre *G. Tamm* och *C. E. Casparsson* instämt, och som yttrat: "Så länge trängens styrka icke är större än Kongl. Maj:t nu föreslagit, eller omkring 300 man, befäl och civilpersonal inbegripna, synes mig hvarken inspektör eller adjutant vid detta vapen vara af nöden, till följd hvaraf jag anser de föreslagna kostnaderna kunna utan olägenhet minskas med 8,660 kronor, och alltså det begärda anslaget nedsättas till 198,000 kronor."

Sedan Utskottets hemställan blifvit uppläst anförde:

Herr Jan Andersson i Jönvik: Jag anhåller om afslag å denna punkt samt bifall till den reservation, som af Andra Kammarens ledamöter i Utskottet afgifvits.

Herr Östling: Jag har icke begärt ordet i den förhoppning att genom mitt anförande kunna inverka på denna Kammares beslut, ty hvad som redan passerat i åtskilliga punkter, angifver tillräckligt tydligt, huru utgången kommer att blifva. Jag har begärt ordet för att min tystnad under behandlingen af hela denna hufvudtitel icke skall kunna misstydvas.

Då jag vid förra riksdagen både talade och röstade mot det då framlagda härordningsförslaget, så gjorde jag det, såsom då i korthet antyddes, hufvudsakligen af det skäl, att jag icke kunde godkänna såsom för landet nyttigt att utbyta den stamtrupp, som vi nu hafva i indelta armén, mot en värfvad stam; men deraf följer icke, att jag icke skulle vilja vara med om förbättringar i vårt försvarsväsende, som jag och många med mig anse behöfliga. Skälet, hvarför jag icke förr än vid denna punkt begärt ordet, är det, att jag ansett denna punkt företrädesvis vara af den behjertansvärda beskaffenhet, att det borde ligga en hvar om hjertat att säga ja till hvad deri begäres. Ty vi lära väl icke kunna invagga oss i den dåraktiga förhoppning, att icke äfven vi en gång kunna blifva indragna i striden, och därför vill jag åtminstone icke dela det ansvar, som då kommer att drabba dem, hvilka motsatt sig hvarje förbättring i vår härorganisation. Hvad som i denna punkt föreslås är något som hvarje armé är i oeftergifligt behof utaf, och jag kan icke underlåta att uttala såsom min uppfattning, att det är den mest behjertansvärda framställning, som under denna riksdag blifvit gjord af chefen för Kongl. Landtförsvarsdepartementet; hvarför jag också ber att få yrka bifall till hvad i denna punkt föreslagits, lifligt öfvertygad som jag är om nyttan och nödvändigheten af den sak, hvarom här är fråga.

Herr Key: Den svenska armén må hafva hvilka fel och brister som helst — och för visso har den många sådana — men säkert är, att en af de största ligger i saknaden af en ordnad träng. Är det ur rent militärisk synpunkt en nödvändighet att i fredstid anordna och väl organisera en träng, på det att härens mobilisering må kunna försiggå med all den skyndsamhet, nutidens krigföring kräfver, och är det för arméns rörlighet och krigsduglighet nödvändigt att trängen är så beskaffad, att den förmår ombesörja, att armén får alla förnödenheter sig tillförda i rätta ögonblicket och på rätta platser, så är en väl organiserad träng af lika oafvisligt behof påkallad äfven ur helsovårdens synpunkt, och det är ur denna synpunkt som jag nu ber få taga frågan något i betraktande.

Vilja vi icke, då en gång vår armé skall sättas på prof — och hur mycket man än må påstå motsatsen, förmår dock ingen ansvara för, att detta icke kanske snart nog *kan* inträffa — se densamma decimeras och smälta bort, icke för fiendens kulor och svärd, utan för sjukdom och elände, då måste det, synes det mig, vara en befalande pligt för oss att, medan vi ännu hafva tid dertill, upprätta och ordna en sådan träng. Hur oafvisligt behofvet häraf är, framgår af hela krigshistorien, men bjertast framträder det vid belysningen af

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

den erfarenhet, man vunnit under de senaste årtiondenas krig. Siffror tala bättre än ord, och jag ber därför att få anföra några sådana.

Redan förra gången, vid sistlidne riksdag, då, i sammanhang med det stora arméorganisationsförslaget, fråga var om upprättandet af en träng, tog jag mig friheten fästa uppmärksamheten på några förhållanden under Krimkriget. Jag ber nu få återkomma dertill och i någon mån fullständiga dessa uppgifter. Detta krig lemnar nemligen förträffligt tillfälle att bedöma af huru afgörande betydelse anordningarna för helsovården äro under i öfrigt enahanda förhållanden. På Krim lågo två arméer bredvid hvarandra, den franska och den engelska, under alldeles samma omständigheter och yttre förhållanden. Den franska armén förlorade, som herrarne kanske erinra sig, icke mindre än 95,000 män under detta krig. Men af dessa var det blott 10,000 som stupade på slagfältet, ungefär lika många som omkommo genom erhållna sår; resten, 75,000 man, omkom i följd af sjukdom. Tillståndet i den franska armén var det mest eländiga, och de sjukdomar, som inom den härjade, voro sådana, som kunnat och bort förekommas. Men det stod i början icke bättre till inom den engelska armén; tvärt om, tillståndet var här sådant, att, såsom den militära helsovårdskomitén yttrar, om det fortfarit, den engelska armén varit snarad sanitära förbättringar i engelska lägret införda och helsovårdens fordringar så tillgodosedda, att dödligheten inom armén nedgick under vintern 1855—56 till 12 man på 100, d. v. s. den var icke högre än den normala dödligheten vid de engelska i sin hemort kasererade regimentena under fredstid. Under samma tid uppgick dödligheten inom franska armén, der föga eller intet gjordes för sanitetsväsendets förbättrande, till 163 på 1,000 man. Vi se häraf, hvilken oerhörd skilnad i dödlighet som förefans mellan de begge arméerna — en skilnad som gjorde att under nämnda tid den engelska armén, hvilken räknade omkring 50,000 man, icke förlorade genom sjukdomar mer än 606 individer, under det att fransmännen med en truppstyrka af 60,000 man, genom skjörbjugg, tyfus m. m. gjorde en förlust på 21,191 man.

Följer man sedermera den franska armén och de förändringar i förevarande afseende, som der vidtagits, och jemför dessa med hvad i samma väg åtgjorts inom andra länders härar, så finner man ytterligare hvad det vill säga att icke i tid aktgifva på vunna lärdomar. När fransmännen på nytt uppträdde, denna gång i Italien, var tillståndet ingalunda förbättradt, som bevis hvarpå jag vill nämna, att fransmännen här på endast tvenne månader genom sjukdomar förlorade 13,788 man, och när så många afledo, är det klart att ett ofantligt mycket större antal var genom sjukdom satt ur stridbart skick. Efter slaget vid Solferino voro de sårade ännu på femte dygnet ej fullständigt uppsamlade från slagfältet, till följd af saknaden af en lämpligt ordnad träng. De fingo quarliga, öfverlemnade åt hunger, törst, lidande och förtviflan, och vid bristen på antiseptisk förbindning af deras sår råkade desse helt naturligt i förruttelse och brand; eländet var förfärligt. Och detta allt, ehuru kriget egde rum i ett vänskapligt sinnadt land, der hvarje hus stod öppet för fransmännen, der folket i allmänhet

sökte på allt sätt lemna sin hjälp, och der särskildt landets läkare i hundratal stälde sig till fransmännens förfogande. Detta förfärliga tillstånd visar oss bäst hvad värde det talet har, som man så ofta får höra lättsinnigt föra, att när man krigar i eget land, der hvarje hus står färdigt att mottaga de sjuke och hvarje man är villig att vårda dem, behöfves det ej så mycket vidlyftiga anstalter för helsovården. Men ej ens det stora eländet under italienska kriget förmådde öppna fransmännens ögon för det oeffterrättliga tillståndet i deras armés sanitetsväsende. De lärde sig ändå icke än ordna sitt trängväsende på ett rationellt sätt. Deremot tillgodogjorde sig tyskarne den erfarenhet som vunnits. Jag vill nu icke utförligare tala om det nordamerikanska kriget och dess stora inflytande på den militära helsovården i allmänhet, huru mycket som än vore att lära vid en jämförelse mellan de sanitära förhållandena och dödsprocenten genom sjukdomar under de första och de sista skedena af detta krig. Det varade nemligen så länge, att man under detsamma hann samla erfarenhet och med ledning deraf göra storartade förbättringar i trängväsendet, hvaraf de mest lysande resultat framgingo.

Men jag återgår till de franska förhållandena. Under kriget mot Tyskland 1870—1871 voro visserligen inom franska armén åtskilliga författningar rörande sjukvården införda, men de voro på långt när icke tillfredsställande. Vi finna också, såsom en följd häraf, en betydlig skilnad i helsostillståndet i de begge under i öfrigt samma förhållanden, hvad angår klimat, terräng o. s. v., kämpande härarne, men af hvilka den, der helsostillståndet var sämst, kämpade i eget, den deremot, der det var bäst, kämpade i ett allt igenom fiendtligt land. Sant är, att tyskarne i början af 1870 års krig icke voro i allo fullt väl organiserade i förevarande fall; de hade då ännu icke pröfvat den nya organisationen och de nya inrättningarna, och det var egentligen bristen på öfning af sanitetspersonalen, som gjorde sig märkbar, och föranledde en del beklagliga oordningar, lemmande bevis på huru ytterst nödvändig en sådan öfning under freden är; vid slutet af kriget var denna öfning vunnin och anordningarna visade sig förträffliga. Trots det att tyskarne, såsom kämpande i ett fiendtligt land, voro underkastade ogynsammare förhållanden än fransmännen, som stodo i eget, var skilnaden i förlust af manskap under kriget vid de begge härarne den, att under det tyskarne beräknade sin förlust till 44,778 man, belöpte sig manspillan inom den franska hären till 150,000 man, oakadt man anser sig kunna antaga, att ungefär lika många stupade å ömse sidor. Då fransmännens förlust var tre gånger så stor som tyskarnes, berodde detta på de förres högst otillfredsställande sanitära anordningar. Många lärdomar kunna hemtas från de ryska krigen under senaste tider, men jag skall icke uppehålla herrarne härmed. Jag ber blott få erinra, för att herrarne må kunna föreställa sig, huru äfven en segrande armé kan förlamas i sin verksamhet, om trängförhållandena icke äro väl anordnade, att ryska armén på ett enda år förlorade i Adrianopel af 6,000 man icke mindre än 5,200 endast genom sjukdom. Dessa siffror och de förhållanden, jag anført, tala ett språk, för hvilket ingen fosterlandsvän, synes det mig, kan göra sig döf, när fråga är om att ordna den

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

maktpåliggande sak, hvarom vi här öfverlägga. Men jag tror, att man icke nog allmänt insett, hvad frågan egentligen gäller. Jag har så mycket mera anledning att draga en sådan slutsats, som jag under debatten om försvarsfrågan vid senaste riksdag hörde en ärad vän på göteborgsbanken, fastän han i egenskap af komitiledamot tagit en närmare del i frågans behandling, uttala många underliga åsichter rörande trängen. Så frågade han bland annat, hvarför man under fredstid skulle anställa de drängar, som erfordrades för att under kriget köra trossen, och han yttrade i fråga om de flyttande sjukhusen sin förundran öfver, att man under fredstid skulle börja med att ordna 48 sjukhus med lika många sängar som serafimerlasarettet. Herrarne erinra sig säkerligen dessa ord. Jag skall med anledning häraf taga mig friheten fästa uppmärksamheten å hvad frågan egentligen innebär och meddela i största korthet en öfersigt af hithörande förhållanden. Då en armé eller afdelning deraf rycker fram, måste den hafva i sin rygg s. k. flyttande sjukhus. Uttrycket sjukhus är en olämplig benämning, ty det är här ingalunda fråga om att uppföra några särskilda hus. De upprättas nemligen, dessa så kallade sjukhus, i byar, eller der man bäst så kan, medelst begagnande af der förut befintliga hus och gårdar, men om sådana icke finnas i tillräckligt antal och med tillräckligt utrymme, såsom i vårt land oftast torde blifva fallet, måste tält användas.

Dessa sjukhus, som tillhöra sjukvårdsanstalterna i första linien, och som måste beräknas för omkring 6 procent af fältarmén, behöfva en utrustning hvardera för 150 sängar, samt måste hafva en stor personal af väl öfvade sjukvårdare och all möjlig attiralj från trängen. Framom dessa sjukhus opererar sjukvårdsmanskapet eller sjukvårdskompanierna, som äfven skola uppsättas från trängen. Inträffar nu en batalj, så rycka sjukvårdskompanierna fram. Sjukvårdssoldaterna skola då, under befäl af trängens officerare, och utrustade med nödiga attiraljer, på valplatsen uppsamla sårade samt stilla blodflöden och anlägga antiseptiska förband. Härvid förekomma kraf på den strängaste disciplin och göromål, som erfordra tekniska insigter, hvilka i sin ordning förutsätta en stor öfning. Sjukvårdsmanskapet skall derefter på ett lämpligt sätt transportera de sårade till de i närheten af slagfältet befintliga förbandsplatserna, der läkare äro i verksamhet och utföra de mest trängande operationerna, lägga de definitiva förbanden o. s. v., hvarvid de måste hafva biträde af sanitetsmanskapet. Från förbandsplatserna skall detta manskap sedermera transportera de sårade till de längre tillbaka från den kämpande armén belägna första liniens sjukhus, d. v. s. de flyttande sjukhusen, der de sårade och de sjuke behandlas, tills deras tillstånd medgifver, att de transporteras vidare. Då sjukvårdskompanierna icke kunna uppfylla dessa sina maktpåliggande uppgifter, då inträffar, hvad jag nyss exempelvis framhöll från slagfältet vid Solferino, de sårade få ligga kvar på valplatsen, och detta är i regeln, fränsedt lidandet och qvalen, detsamma som att öfverlemnas dem åt döden. Läkarekonsten har nu kommit så långt, att sår, äfven sådana som förr ansågos som, ja som voro, dödliga, i många fall äro fullkomligt oskadliga, om nemligen antiseptiska för-

band påläggas, medan såren ännu äro fullkomligt friska och ej råkat i någon slags förruttelse eller brand eller varit utsatta för hvad vi kalla infektion, hvilket åter kan mycket hastigt ega rum. Snar hjälp är här oftast enda hjälpen, och måste de sårade ligga qvar på platsen äfven en kortare tid, så förloras den rätta tidpunkten för deras behandling, och äfven små, i sig sjelfva mycket obetydliga sår medföra i detta fall ofta döden. Det gäller därför att hafva väl inöfvadt och tillräckligt antal sjukvårdsmanskap, för att i hast kunna lemna de sårade den första förberedande behandlingen, raskt och på lämpligt sätt föra dem till förbandsplatserna och från dessa vidare till de så kallade flyttande sjukhusen, i arméns rygg. Bakom dessa befinna sig sedan andra och tredje liniens sjukvårdsinrättningar.

Andra liniens sjukvårdsinrättningar ligga på sjelfva étapelinien. Om man tänker sig en i Södermanland opererande armé, skulle denna lämpligen kunna hafva sin étapelinie längs jernvägen mellan Katrineholm och Nässjö. Ett så kalladt étapesjukhus måste då ligga vid hvardera ändan af denna linie, alltså ett i Katrineholm och det andra vid slutpunkten Nässjö och dertill kanske äfven ett dylikt sjukhus på någon mellanstation. Från de flyttande fältsjukhusen måste de sjuka alltjemt föras undan, så fort ske kan, för att lemna plats för nya; de föras då till étapelinier, till dennas sjukhus och längs étapelinien till dennas slutpunkt. Huru ytterst invecklad denna transport är, torde för hvar och en vara klart; sanitetstågen beräknas för ända till 300 sjuka, och den ringaste stockning kan medföra de ohyggligaste följder. Det har derföre äfven befunnits nödvändigt att upprätta särskilda transportkolonner, hvilka skola ombesörja sjuktransporterna och tillse, att förbindelsen med de orter, dit man skall föra de sjuka, är fri och obehindrad, och att plats finnes för dem alla på bestämmelseorten.

Till sist kommer man till tredje liniens sjukvårdsinrättningar och de fasta sjukhusen. Dit föras de sjuka från étapeliniens slutpunkt, och der får man tillgodogöra sig allt, hvad på den civila sjukvårdens område finnes. Först der kan ifrågakomma, hvad man så mycket talat om, nemligen att hvarje hem öppnas för de sårade krigarne. Först då de blifva konvalescenter eller icke mera behöfva den dagliga tillsynen af läkare, kunna de i dem spridas. Det är för ej mindre än 9 procent af fältarmén, som dessa sjukvårdsinrättningar måste tagas i anspråk; för en armé på 100,000 man behöfves det sålunda i tredje linien platser för 9,000 man.

Herrarne torde finna, att för en så invecklad verksamhet fordras betydlig öfning och särskild utbildning så väl för befäl som manskap, och denna kan omöjligt vinnas i hast, först sedan kriget blifvit förklaradt. Redan sjelfva organisationen af trängen kan, såsom erfarenheten från senaste krigen visat, icke efteråt ske utan de största vådor och med den snabbhet, hvarmed krigen numera föras, kanske icke ens hinna blifva färdig under hela krigets lopp. Hvad jag anført torde kunna öfvertyga äfven den, som ej förut satt sig in i denna fråga, af hvilken utomordentlig vigt hon är, och jag vågar hoppas, att denna Kammare

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)

skall fälla ett annat utslag, än dess reservanter i Stats-Utskottet gjort.

Under den långa fred vi åtnjutit, hafva vi hunnit glömma alla de fador krigen medföra, äfven om i en eller annan bygd minnet ännu lever kvar af vårt landtvärns förfärliga öde under sista kriget, ett öde som ännu efter sjutio år kastar sin slagskugga öfver till vår tid. Huru många ohyggligheter och huru mycken grymhet gömmer sig icke i sjelfva verket bakom skildringarne af kriget och de ofta till det yttre så lysande segrarne! Men det finnes dock icke någon ohygglighet och ingen grymhet så stor, som att lemna de sårade ohulpne på slagfältet eller de sjuke utan den vård, de oundgängligen behöfva för att undgå döden. De dö icke under striden mot fienden, de falla icke för dess utan för våra egna händer genom den medvetna och kanske i en riksförsamling beslutade försummelsen att emot dem uppfylla vår pligt.

Det är i sjelfva verket mord vi begå, mord på dem, som kämpat för oss och för fosterlandet, och den sparsamhet, som möjligen bestämmer oss härtill, är icke någon sparsamhet, den är tvärtom ett slöseri med det dyrbaraste vi ega — ett slöseri med våra egna söners lif. På grund af hvad jag anfört yrkar jag bifall till Utskottets förslag, men med den förändring reservanterna från Första Kammaren föreslagit.

Herrar Friherre *Nordenskiöld* och *Abergsson* instämde med Herr Key.

Herr Grefve Björnstjerna: Jags kall icke länge upptaga Kammarens tid. Efter hvad som förut i dag tilldragit sig, inser jag mer än väl, att allt hvad man kan säga är alldeles förgäfvets.

Jag vill dock icke, att man i en fråga af så stor vigt som denna skall kunna förebrå mig, att jag utan protest låtit saken falla. Om det är sant, att få länder haft en så bitter erfarenhet af hvart bristen på träng kan leda som Sverige, om det vidare är sant, att under sista finska kriget den här, som der modigt kämpade, både frös och svalt; om det är sant, att återstoden af denna här förgicks af elände i vårt eget land i dess vinterquarter i Norrbotten; om det också är sant, att blomman af vårt lands ungdom, som då i stora skaror kallades under vapen, i stället för att tillbakakasta fienden, förgicks af brist på föda och kläder; om det är sant, att så förfärliga sjukdomar i följd häraf utbröto i trakten af Karlskrona och södra delen af Sverige — den så kallade landtvärnssjukan — att spåren deraf visade sig ännu efter åtta à tio år; om det är sant, att vi oförsvarligt nog under det tre fjerdedels sekel, hvarunder vi åtnjutit fredens välsignelse, icke tänkt härfpå. Om allt detta är sant, så är det mera än förvånande att nu, då det är fråga om att taga det första steget för att afhjelpa denna ofantliga brist, se svenska folkets representanter sätta sig häremot och afslå förslaget. Här är ju icke fråga om något, som har inflytande hvarken på vår nuvarande eller den blifvande härorganisationen; hvilken härorganisation som helst måste hafva träng.

Här är icke fråga om att sätta upp en större trupp på en gång utan endast att ordna en liten styrka, som skulle utgöra förmanskap och underbefäl för den stora oöfvade massa, som i krigtid måste komma att utgöra krigshärens träng. Det är icke möjligt, att det finnes någon, som, om han tänker på saken, icke inser behovet deraf. Man behöfver icke hafva militärisk sakkunskap för att förstå, att en krigshär icke kan röra sig utan mat; man behöfver icke stor sakkunskap för att förstå, att man icke kan föra krig under det truppen fryser och går klädd i trasor. Man bör kunna förstå, att man icke kan lemna sina sårade och sjuka utan vård; det är slutligen gifvet, att det fordras förberedande studier för det befäl, som skall ordna allt detta, och att det icke låter sig göra att i en hast, då kriget bryter ut, rafsa ihop detta befäl för hela armén lika litet som att försvaga vår otillräckliga stam genom att derifrån uttaga det manskap, som skall tjena till förmån för härens ofantliga tross. Jag säger med flit ofantliga tross. Man behöfver blott se den tross, ofta på en fjerdingmils längd, som åtföljer truppen på en mindre några dagars fältmarsch, för att förstå, hvilken ofantlig kolonn måste åtfölja en krigshär på 30- eller 50,000 man. Hvilken omtanke, hvilken beräkning och erfarenhet fordras det ej af befälet för att först ordna magasinerna och sjukvården och sedan i rätt tid samt på rätt ställe framföra kläder och föda. Detta allt får icke klicka på en enda dag, då svälter truppen, hela maskineriet råkar då i olag, och allt hotas med upplösning. Hvad åter sjelfva truppen beträffar, tro icke herrarne, att det behöfves disciplin och öfning för trängsoldaterna? Ett par vagnar, som komma i olag, några hästar, som skadas, kunna stanna en hel kolonn och vålla de största oredor; tro icke herrarne, att det behöfs skicklighet för att styra och rätt framföra trosskolonnerna, tro herrarne, att det icke behöfs både mod och erfarenhet för att från slagfältet plocka upp de sårade och sedan sköta om? För min del skulle jag djupt beklaga, om Riksdagen nu afsloge det nu föreliggande förslaget. Må hvar och en af Eder, mine herrar, noga tänka sig för, om hans samvete verkligen tillåter honom att så göra. Det är ingen småsak, som här är i fråga, det kan gälla våra egna söners framtida väl eller ve.

Jag yrkar bifall till reservanternes af Första Kammaren förslag

Häruti instämde Herrar *Meyer, af Trolle, Fredenberg, Schenström, Blomberg och Arhusiander.*

Herr Nils Petersson anförde: Om det nu icke kan bestridas, att det kan vara nödvändigt för en armé, att träng finnes, så förefaller det dock underligt, att man icke kunnat komma under fund med det förr än nu. Det har ju experimenterats med krig i alla tider, och då borde väl detta varit klart förut. Vidare förefaller det mig eget, att man sammanblandar sjukvården med trängen; det förefaller mig, som vore det ett försök att, genom att söka slå an på våra ömma känslor, söka vinna sitt ändamål.

Det är också eget, att man icke skall kunna åstadkomma en

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

träng på annat sätt, än hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Det är icke obekant och har här framhållits i dag på förmiddagen, att, om man vill omorganisera ett gardesregemente, så skulle man kunna åstadkomma ett trängväsende. För öfrigt tror jag, att då vi öfvergifvit planen att anfalla andra och föra krig på främmande område, då behöfves icke så stor träng. Här talades om, att Frankrike led stor skada i följd af brist på träng och sjukvård, men det torde också kunnat bero på andra förhållanden, och att man icke derigenom kan förekomma fältsjuka, det är klart. Det är en ofantlig stor skillnad emellan att ordna sjukvården för en armé, som vore organiserad för att rycka in i fiendeland eller att göra detta för en armé, som vore organiserad endast för att stanna inom landet; ty i senare fallet måste det väl under krig finnas tillräckliga utvägar att anskaffa sådana saker och förhållanden som trängen afser. Detta är åtminstone min öfvertygelse.

Mycket skulle vara att tillägga, men jag tror att detta är öfverflödigt, endast man vill se saken sådan den är. Det är ingen, som har satt sig emot förslaget om att bilda trängtruppen genom urval från våra gardesregementen, hvilka på detta sätt kanske skulle göra bättre nytta, än genom att gå och stampa på Stockholms gator. Jag instämmer derföre i det af reservanterne från denna Kammare afgifna förslag.

Herr Hedin: Herr Talman! Under det något oroliga tillstånd i Kammaren, som nyss var rådande, lyckades jag endast uppfatta spridda delar af den siste talarens anförande. Ett af hans yttrande skall jag bemöta strax; till ett par andra vill jag sedermera återkomma. Han sade: Om det förhåller sig så, att ordnandet af trängväsendet redan under fredstid är så ytterligt nödvändigt, hvarföre har man då icke förr än nu tänkt på den saken? Det förundrar mig, Herr Talman, att en så gammal och förfaren samt mångkunnig man, som den siste talaren, kunnat helt och hållet glömma, att man i föregående härordningsförslag alldeles icke förbisett trängens vikt.

Om jag ser på sjelfva andan och tendensen i de ärade reservanternes reservation, så tror jag mig finna hufvuddraget deri vara, att ledamöterna från denna Kammar inom Stats-Utskottet hafva tilltrött sig att fälla en mycket sträng och alldeles generel förkastelsedom öfver alla partiella reformer, eller, såsom jag tror orden lyda i reservationen, "delvis skeende ändringar" i vårt försvarsväsende. En sådan förkastelsedoms rättighet bekräftas dock alldeles icke af den historiska erfarenheten. Allt människoverk, det må vara den enskildes eller samhällets, är i sjelfva verket ett styckverk, eller, om man så hellre vill kalla detsamma, ett lappverk. Icke ens revolutioner eller de hvälfningar, som i ett enda slag omskapa sjelfva principen för en samhällsinrättning, icke ens de, säger jag, kunna grundlägga något i den meningen fullständigt och definitivt fulländadt; att man icke sedermera skulle af tidernas förändrade skick blifva nödsakad att deri vidtaga lämpningar och jemkningar. I ett enda fall skulle en partiel förändring, ehuru den i och för sig ostridigt vore en reform

till det bättre, kunna blifva föremål för tvekan, huruvida densamma möjligen borde förkastas, nemligen om den skulle komma att träda hindrande i vägen för en fullständig reform, hvilken redan vore föremål för allas önsknings och allas intresse, och om hvilken man redan vore förvissad, att dess genomförande endast vore en tidsfråga. Detta kan naturligtvis icke i någon mån gälla om en förändring, sådan som den af Kongl. Maj:t föreslagna, hvilken, i sig sjelf absolut nödvändig, passar för hvilken härorganisation som helst eller åtminstone kan med största lätthet ändras till full öfverensstämmelse med grunderna för en ny härorganisation. Det synes mig för öfrigt, som om de ärade reservanterne från denna Kammare sjelfve icke varit fullkomligt öfvertygade om giltigheten af den förkastelsedom, som de uttalat öfver alla delvis skeende förändringar; ty de hafva ju funnit nödigt att antyda sitt tvifvel, om dessa förändringar skulle komma att lända till något verkligt gagn. Kan nu detta tvifvel verkligen vara allvarligt menadt? Kan det verkligen finnas någon tvekan derom, att det skulle lända till ett verkligt gagn att fylla en betänkelig lucka i vårt härordningsväsende — ett tomrum på en plats, som i andra länders härordningar enligt alla sakkunniges erkännande är fullt lika viktigt, som öfriga viktiga delar af en härordning. Det är icke möjligt, att man på allvar skulle kunna hysa ett sådant tvifvel.

Nu har visserligen en ärad talare på förmiddagen sagt — och hans anmärkning har upprepats af den talare, som nyss hade ordet, — att anslagen å fjerde hufvudtiteln vore så betydliga, att man blott behöfde använda dem bättre för att komma till bättre resultat. Det är möjligt, att så i vissa delar sig förhåller; men i afseende på denna punkt ber jag att få erinra, att här absolut icke finnes *något* anslag att använda, vare sig väl eller illa, hvadan i detta fall den anmärkningen icke gäller.

Beträffande den anvisning, som en talare nyss, och två talare, som på förmiddagen hade ordet, gifvit regeringen, nemligen att indraga ett gardesregemente och derigenom skaffa medel till uppsättande af trängbataljoner, så får jag till en början säga, att den förstnämnde talaren i detta fall utan någon anledning sökte att stödja sig på 1883 års härordningsförslag; ty detta förslag innebar ju en omorganisation af hela vårt härordningsväsende med en ny, fullständigt öfvad stam och en vida bättre öfvad bevärning samt utsträckt värnpligt. Nu skulle vi genom indragning af ett gardesregemente icke obetydligt minska den redan förut allt för svaga fältarmé, som kan sägas vara verkligen öfvad för kriget.

För öfrigt vill jag påpeka, för det första, att indragning af ett gardesregemente icke är någon åtgärd, som går för sig i en handvändning, och för det andra att, äfven om en indragning sker, Kongl. Maj:t dock icke eger att utan Riksdagens medgifvande använda de sålunda ledigblifna medlen till uppsättande af träng. Och om Kongl. Maj:t begär ett sådant medgifvande, hvad garanterar oss, att icke reservanterne äfven då komma och säga: det är till intet gagn att fylla denna lucka i vår härordning genom upprättande af en trängbataljon?

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Jag hörde en annan talare på förmiddagen åtaga sig den något vågade rolen af politisk profet och förutsäga, om jag fattade hans ord rätt, att numera inträdt en period af betryggad fred. Detta är ett fäfängligt tal. Jag är viss om, att icke ens vår verldsdels mäktigaste man, om han skulle svara på samvete, vågade gifva ett sådant löfte. Det är möjligt, att han kan komma att yttra sig i samma riktning som min vän på hallandsbänken, när nemligen några den "högre politikens" skäl det kräfvat; jag föreställer mig också, att det var blott sådana skäl, som dikterade min ärade väns profetia.

Om det nu förhåller sig så, att vi icke kunna slå oss till ro i den tron, att ingen fara inom den närmare framtiden kan komma att hota oss, böra vi väl då hängifva oss åt den förhoppningen, att vid ett krigsutbrott, när våra trupper skola mobiliseras, vi kunna fylla den brist, som Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag afser att afhjelpa. Det är väl bekant för hvar och en, att ett krig i våra dagar förberedes fort och slutföres hastigt. Det var den 3 Juli 1870, som den första svarta punkten visade sig på horisonten, underrättelsen från Madrid om prins Leopolds af Hohenzollerns kandidatur till spanska tronen. Nio dagar efteråt trodde man att ovädret hade dragit bort, men den 15 i samma månad utfärdades order om mobilisering af nordtyska förbundshären, den 19 aflemnades franska krigstörklaringen i Berlin, och den 6 Augusti förlorade Mac Mahon slaget vid Wörth. Om man nu möjligen, derest man nemligen är benägen att se allt i ljus, vill inbilla sig, att vid ett krigsutbrott vi kunde få tid öfrigt till att nödtorftigt öfva en del af vår beväring, så må man dock icke hängifva sig åt förhoppningen, att något sådant är möjligt med trängväsendet, att det då går för sig att uppsätta, ordna och inöfva trängen. För inöfvande af beväringen hafva vi ett skickligt befäl och underbefäl, ehuru visserligen till ett alltför otillräckligt antal, men trängen kommer att behövas från mobiliseringens första ögonblick, och för utbildande af trängmanskapet hafva vi icke då något för denna tjänst danadt befäl och underbefäl. Då är det för sent.

Om vi således vid krigets utbrott sakna dessa hjälpmedel, hvad öde skall i så fall vår lilla fälthär gå till mötes? Historien besvarar denna fråga. Men historien är af två slag, den ena sysselsätter sig med utsidan af händelserna, — det är den som vanligtvis skrives och den som nästan uteslutande studeras, och förmodligen är det derför som allmänheten tager så liten lärdom och intryck deraf. Geijer har en gång yttrat, att man borde vara betänkt på att skriva de fattiges historia, emedan den vanliga historien mest är de rikets och mäktiges. En liknande erinran skulle kunna göras om historien i många andra afseenden, men särskildt kan den göras rörande krigshistorien, och en sådan erinran har också gjorts af en svensk författare, som väl äfven bättre än någon hittills bevisat rättigheten deraf, hvad *vår* krigshistoria angår. Jag skulle önska att få till det höglöfliga Stats-Utskottets medlemmars uppmärksamhet anbefalla en år 1857 af dåvarande Öfverfältläkaren vid Stockholms garnison Doktor P. O. Liljewalch utgifven skrift med titel "Krigshistoriska intyg om behovet af läkarvård för svenska armén". Denne författare vädjar

för att bevisa det trängande behovet af bättre läkarevård för svenska armén till vårt eget lands krigshistoria, "men", säger han, "icke blott till den del af denna historia, som framhålles i segerbulletiner och afhandlas i läroböcker, utan till krigets mörka sida, till farsoternas antingen afsigtligt fördömda eller ock lätt sinnigt bortglömda förödelser." Kanske torde jag få nämna några siffror ur denna skrift, deri författaren från den synpunkt, som nyss nämndes, genomgår krigshändelserna ända från 1500-talet. Han upplyser sålunda beträffande den svenska arméns förluster under pommerska kriget från och med September 1757 till och med December 1761, att på slagfältet stupade 218 man, men såsom offer för nöd och sjukdom föllo 4,319 man. Han upplyser ock om sjukdomarnes härjningar under sista finska kriget. Exempelvis nämner han att, "sedan kustarmén hemkommit anlades i sjelfva hufvudstaden 16 nya sjukhus med utrymme för 2,000 sjuke. Under de tre sista månaderna af året vårdades å dessa sjukhus 7,525 man, af hvilka 1,333 dogo; och under de första månaderna af påföljande året utgjorde dagliga sjukantalet 2,400 man, fördelade på 23 olika militärsjukhus." "Å kustarméns öfriga sjukhus, belägna i Gefle, Norrtelje, Dalarö, Vaxholm, Upsala och Nyköping vårdades 15,775 sjuka, af hvilka 2,005 dogo." Han tillägger: "Sjukdomen var nu utbredd öfver hela landet. Mest af alla led landtvärnet, som var illa beklädt, ovannt vid fältlif, samt likt vår nuvarande beväring — och man kan nästan säga: likt vår nuvarande armé — var utan läkare." När den provisoriska regeringen efter Gustaf IV Adolfs afsättning utfärdade proklamationen af den 15 Mars till svenska folket, yttrades der också såsom en af de värsta anklagelsepunkterna mot den fallna regeringen, att en del af rikets blomstrande ungdom, utskrifven till landets försvar, förgåtts af sjukdomar, förorsakade af brist på det nödvändigaste; och när riksdagen öppnades, framlade regeringen en ännu mera gripande tafla af dessa lidanden. "Af mera", yttrade hon, "än 100,000 stridsbare män äro knappt mera än 30,000 tjenstbare. Alla de öfrige fallne för fiendens vapen eller fängsliga i främmande land eller af nöd och sjukdom omkomne, eller på sjukhusen framsläpande återstoden af ett snart slocknadt lif. Landtvärnet i synnerhet, detta nationens hopp för kommande tider, till $\frac{2}{3}$ bortsmält och de flesta af dessa olycklige icke åt bjeltarnes död utan åt behovens och bristernas långsamma men säkra förstöring".

Men statistiken talar om härjningar icke blott inom vår värnpligtige ungdoms och stående armés led; den talar också om, huru fältsjukan härjade bland landets öfriga befolkning. År 1881, då vårt land räknade en befolkning af 4 millioner 5 till 6 hundra tusen människor var mortaliteten 80,800 d. v. s. ungefär 19 å 20 på 1,000, men år 1808, då Sverige räknade 2,418,000 invånare, var dödligheten 82,311 det är nära 34 på 1,000 och 1809, då folkmängds-siffran uppgick till 2,382,000, var dödssiffran 93,532, det är 39 på hvarje 1000-tal af medelfolkmängden, således en dubbelt så stor dödlighetssiffra som nu, och en större än som någonsin förekommit i Sveriges rike under de 130 åren efter tabellverkets inrättande med undantag af det fasansfulla undantagsåret 1773.

Angående uppsättande af en trängbataljon jemte stab för trängen.
(Forts.)

Angående
 uppsättande
 af en träng-
 bataljon
 jemte stab
 för trängen.
 (Forts.)

Om nu, Herr Talman, vårt landtvärn, vår beväring en dag skall föras ut i fält, och vi icke hafva sört bättre för den allmänna trängen — för truppernas förplägning och sjukvård — det vill säga nästan icke alls hafva sört därför — mot hvem skola *då* anklagelserna komma att vända sig? Man skall då icke anklaga en enväldig och mer än halftokig konung; man skall icke kunna anklaga en konstitutionel krigsstyrelse, ty det förslag, vi här debattera, likasom flere föregående skulle vittna mot en sådan anklagelse. Nej, anklagelsen — samtidens och efterverldens — skall drabba folkets valde förtroendemän, därför att de antingen i följd af brist på förutseende eller i följd af dålig riksdagspolitik hafva svikit rent af *barmhertighetens* pligt mot landets kämpande söner.

Jag anhåller, Herr Talman, om proposition å bifall till det beslut, som, efter hvad jag erfar, Första Kammaren fattat i denna fråga, och som är af denna lydelse: "att Kongl. Maj:ts framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen med hufvudsakligt godkännande af de i förut åberopade statsrådsprotokoll angifna grunder för organisation af trängtrupper vid armén, samt hvad dervid föreslagits i fråga om personalens aflöning, till organiserande under år 1885 af en trängbataljon anvisar ett extra anslag för samma år å 198,000 kronor, äfvensom medgifver, att de besparingar, som under uppsättnings tiden kunna å de för trängen sålunda afsedda medel beredas, må af Kongl. Maj:t disponeras för bestridande af uppsättningskostnader och öfriga med organisationens genomförande förenade utgifter."

I detta anförande instämde Herrar *Rubenson*, Friherre *Stackelberg*, *Joh. Johansson* från Stockholm, *Ekdahl*, *Arwidsson*, *Söderström*, *Löven*, *Hammarberg*, *von der Lancken*, *Lundblad*, *Helander*, *Celsing*, *Melin*, *Lönegren*, *Granlund*, *Dickson*, Friherre *Fock*, *Bratt*, *Bokström*, *Lyth*, *Vennérus*, *Sjöberg* och Friherre *Leijonhufvud*.

Vidare anförde

Herr Wagenius: Herr Talman! Mine herrar! Jag befinner mig här i den ställning, att jag icke är bunden hvarken till höger eller venster af förutfattade partimeningar eller förpligtelser, och vill på förhand säga, att jag uti dessa viktiga frågor, som i dag hafva varit före, kommer att handla endast efter bästa öfvertygelse, så att jag kan inför Gud, fosterlandet och mitt samvete svara för hvad jag gör. Med anledning af hvad här i dag förekommit, har det visserligen förut en och annan gång fallit mig in att begära ordet, men jag har ansett det vara till intet gagnande; ty för att åstadkomma ändring i den enes eller andres öfvertygelse om de ärenden, vi i dag förehaft, torde det ej vara värdt att spilla många ord, då väl hvar och en har inom sig sjelf afgjort, huru han vill och kommer att rösta. Men med anledning af nu sist förevarande fråga, som är en mensklighetsfråga, en fråga, som berör oss såsom kristna menniskor, med anledning af denna fråga och de tvifvel och motsägelser, som här blifvit framhafda mot denna frågas lösning i den riktning, som Kongl. Maj:t

har föreslagit, med anledning just af dessa tvifvel och motsägelser har jag funnit mig manad att uttala min mening och tanke i frågan; den må för öfrigt gälla hvad den kan. Den gäller allt för mig.

Jag har sagt, att jag icke är bunden af några partiförpligtelser hvarken åt ena eller andra hållet, men jag vet, att jag i denna stund står och talar, såsom utsedd representant, i svenska folkets namn, på samma gång som i mensklighetens namn, och det är från denna synpunkt, jag vill betrakta saken, oafsedt om min verksamhet som representant icke skulle sträcka sig utöfver innevarande riksdagsperiod. Jag kan då icke vara med om att besluta något, som uppenbarligen utgår på att stympa och omöjliggöra för ett älskadt fosterland att komma någon vart i de sträfvanden och bemödanden, som ligga oss alla ömt om hjertat, för försvaret af vår frihet och vårt land. Till följd häraf kommer jag att i de flesta fall rösta med hvad regeringen föreslagit i fråga om fjerde hufvudtiteln. Och hvad särskildt angår den här föreliggande frågan om medels beviljande för anskaffande af en trängbataljon, inser jag väl behofvet häraf och har intet att tillägga till hvad föregående talare yttrat i detta afseende. Den, som är öppen och har sinne och känsla för sanning och rätt samt kristlig kärlek, kan icke gerna lägga sitt nej i voteringsurnan, när fråga är om att rädda från nöd och elände våra egna söner, som få blöda på slagfältet. Hvad vi hafva att göra är att åtminstone tillse, att de äro stridsfärdiga, när de manas ut att strida för landets frihet, och att de, om sjukdomar, nöd och elände drabba dem, åtminstone icke komme att dö i vanvård.

Det var blott detta jag kände mig manad att uttala, och jag yrkar således på att, hvad särskildt denna fråga beträffar, den må afgöras på sätt Kongl. Maj:ts eller Första Kammarens Stats-Utskotts ledamöter föreslagit.

Herr Jöns Rundbäck: Efter mitt förmenande är denna fråga den vigtigaste och mest ömtåliga af dem, som förekomma på Fjerde hufvudtiteln. Så vidt jag gjort mig rätt bekant med Kongl. Maj:ts proposition i ämnet och hithörande förhållanden, har jag kommit till den öfvertygelsen, att trängen är ett trängande behof för armén. Till bevis härpå behöfver jag icke här uppträda med vackra ord och uttalande af några känslor för att tilltala någon, ty sådant hafva föregående talare redan gjort tillräckligt, men jag vill säga, att, om vi skulle nödsakas att sammandraga vår armé för att till exempel försvara vår neutralitet — och sådant kan ju behövas, förr än man anar, har jag icke lyckats utfundera, huru det skulle kunna låta sig göra, just på grund af bristerna i förevarande afseende, eller om vi icke hafva en ordnad träng. Ty en ordnad träng anser jag vara ett af hufvudvilkoren för en armés välbefinnande både under dess friska och sjuka tillstånd. Då det nu är allmänt bekant, och icke af någon motsagdt, att uti krig de, som stupa på slagfältet, äro ett fåtal mot dem, som förgås af brist på vård eller på grund af fältlivets mödor och vedervärdigheter, så följer otvifvelaktigt deraf, att tillgodoseendet

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

af en god vård för krigsmannen är af allra största vigt, och som derföre icke kan underlåtas.

Emellertid tror jag, att icke någon i Kammaren egentligen är emot sjelfva saken, icke ens har varit emot den, ty Utskottet har yttrat sig i ganska välvilliga ordalag derom. Reservanterne hafva icke heller i sin reservation förnekat nödvändigheten af en träng, de hafva hufvudsakligen sett på, att det framställda förslaget skulle medföra en allt för stor kostnad, och ansett att de kostnader vi redan hafva för vårt militärväsende, äro tillräckligt stora, och deri måste jag också till största delen gifva dem rätt. Med anledning häraf har jag tagit fasta på ett uttryck, som en talare på kalmarbänken nyss hade, att med en god vilja och en smula tillmötesgående skulle man nog kunna anordna en trängbataljon af ett utaf våra fotgardesregementen, hvartill äfven jag anser, att det väl skulle kunna användas. Kostnaden för trängen skulle härigenom betydligt reduceras och skulle helt säkert icke ställa sig större, än att man väl kunde gå in derpå. Både Kongl. Maj:t och Riksdag hafva redan en gång varit ense derom, att indragning af ett fotgardesregemente väl kunde ske; detta är ju bekant, och jag tror, att litet hvar är af den åsigt, att den öfning, detta fotfolk skulle få, genom att inöfvas till trängmanskap, skulle vara af vida större nytta för dem, än de nu få genom en alltför långt utsträckt vakttjänstgöring med mera dylikt. En talare på stockholmsbänken har visserligen nyss yttrat, att det icke går an, att vi minska vår fältarmé. För min del anser jag det icke heller behöfva ske. Om man nemligen ville förvandla ett af fotgardesregementena till trängregemente, så skulle med den massa vakanta nummer, som finnas, och det öfverflödiga båtsmanshållet, kunna uppställas en lika stor stamtrupp, som den nu befintliga, och detta utan att minska det för flottan erforderliga manskapet. För att detta dock skall kunna ske, och icke för mycket oro derigenom väckas i landet, är första vilkoret, att man ordnar indelningsverket och fixerar dess utgifter för rust- och rot-hållare. Herr Hedin sade också, att den ofvannämnda indragningen af ett fotgardesregemente icke skulle gå så lätt för sig eller kunna ske i en handvändning. Vi veta ju, och Krigsministern har vidare derom i dag upplyst, att ett fotgardesregemente består af 800 man, hvilka i allmänhet icke tagit värfning på mer än 2 eller 3 år, hvadan således ett par hundra man om året taga afsked. År 1885 kan man således få en hel del nytt manskap, och det är ju icke omöjligt, att en hel del af det gamla manskapet skulle vilja rekapitulera. Dessa hade visserligen redan lärt exercis, men det kunde väl icke skada, om de jemväl utbildade sig vid en trängbataljon. Ombildningen synes mig således skola kunna gå lika så ledigt och lätt, som det sätt, hvarpå man annars ämnar uppsätta trängen.

För den händelse att någon mer än jag skulle inse, att frågan på detta sätt kunde lösas, och på det äfven Herr Hedins förslag måtte kunna tagas under ompröfning, ty jag åtminstone har icke endast efter en uppläsning af detsamma kunnat sätta mig in deri, yrkar jag, att denna punkt måtte återremitteras till Stats-Utskottet.

Herr Wieselgren: Då föregående talare yrkat återremiss, vill jag blott erinra om, att, då Första Kammaren redan fattat beslut i denna punkt och fattat sitt beslut i öfverensstämmelse med det yrkande, som af Herr Hedin här i Kammaren nyss upplästes, det icke skulle medföra någon praktisk följd att nu återmittera punkten.

Jag skall icke tillåta mig att yttra något hvad angår sjelfva saken, utan ber endast att få instämma i de ord och det yrkande Herr Hedin nyss uttalade. Endast en önskan skulle jag vilja tillägga, en önskan att, sedan vi i dag hafva låtit våra tankar så mycket röra sig om krig, vi måtte i afton sluta med att vinna en seger. Men jag rigtar denna önskan icke så mycket till mina meningsfränder i Kammaren; ty här gäller endast antalets styrka, och vi ligga i det afseendet under; utan fast mer till den majoritet här inne, hvars votum blir Kammarens beslut. Jag tror, att det på många håll skulle upp- tagas med ganska mycken glädje, om pluraliteten i denna Kammare slutade dagens strid med att vinna en seger *öfver sig sjelf*.

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Herr O. B. Olsson: Man har hört många ledsamma skildringar om de bedröfliga förhållanden, som existerat under krig i afseende på vården af sårade soldater äfvensom i afseende på sjukdomar, som härja under sådana förhållanden. Talaren på stockholmsbanken accentuerade i detta afseende särskildt det finska kriget. Ja, det var verkligen bedröfliga förhållanden, jag erkänner det villigt, men å andra sidan ber jag att få erinra, att det är betydlig skilnad mellan förhållandena nu och då. Ett krig nu för tiden, om än storartadt och blodigt, kan i afseende på sjukvården icke blifva så olyckligt som vid det tillfället. Men jag vill gifva dessa talare rätt derutinnan, att det är nödvändigt, att vi skaffa oss en träng. Jag hemställer dock, om icke denna träng skulle kunna anskaffas på annat sätt, än nu af Regeringen blifvit föreslaget. Här har af föregående talare gifvits anvisning på att taga ett af gardesregementena i Stockholm till trängbataljoner, men jag har ett annat förslag i detta hänseende. Vi veta, att för ett tiotal af år sedan blef en stor del af Södra Möre båtsmanskompaniers nummer stäld på vakans, och denna sträckte sig icke längre än till tio år. Dessa tio år äro nu för de flesta tilländalupna. Utaf denna styrka skulle man nu kunna få manskap till icke allenast en utan till två å tre trängbataljoner. Och då jag af representanten från Blekinge har hört, att rusthållarne icke äro så angelägna att vidare hålla båtsmansnumren på vakans, skulle det icke medföra någon olägenhet att aptera dessa båtsmanskompanier till trängbataljoner. Dessutom är det ett faktum, att regeringen förbehållit sig att efter 10 års förlopp uppsäga kontrakten med rusthållarne, der sådana kontrakt finnas. Detta manskap skulle också kunna engageras för mycket lägre ersättning, än som skulle erfordras enligt Kongl. Maj:ts förslag. Man vet äfven, att de medel, som inflyta under rubrik båtsmansvakansafgifter, äro afsedda till lönereglering för flottans officerare, och denna lönereglering antager jag snart nog skall vara fullbordad, så att icke heller i det afseendet torde något hinder möta. Vi hafva vidare marinregementet, der aföningsstaten för befälet uppgår till

*Angående
upsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

omkring 63,000 kronor, oaktadt under detta befäl icke lyder mer än en enda man, en distinktionskorporal. Jag hemställer, huruvida det kan vara nödvändigt, att bibehålla en befälspersonal med så hög aflöningsstat blott för en enda man. Af dessa medel skulle man i stället kunna bereda aflöning till det befäl, som skulle kunna erfordras för denna trängbataljon.

Det är på dessa skäl, jag yrkar bifall till reservanternas från denna Kammare förslag med en hänvisning till regeringen att taga de af mig nu omnämnda förhållandena i öfvervägande. Jag anser, att, om man ginge till väga på det sätt, jag anvisat, så skulle man kunna sätta upp icke allenast en utan ett par tre trängbataljoner, och kostnaden skulle på detta sätt blifva billigare, än om man antog det förslag, regeringen nu framställt.

Herr J. Jonasson i Gullaboås: Sedan diskussionen så långt framskridit, skall jag inskränka mig till att yrka afslag på Utskottets hemställan och bifall till Herr Liss Olof Larssons med fleres reservation.

Herr Nils Petersson: Jag begärde ordet hufvudsakligen för att svara talaren på stockholmsbänken, som yttrade, att jag såsom gammal riksdagsman borde veta, att hvarje arméorganisation fordrade en träng. Ja, det visste jag nog, men jag trodde icke, att här var fråga om någon arméorganisation, och därför ansåg jag, att man borde ställa det på annat vis.

Vidare yttrade han, att han icke hörde hvad jag i öfrigt sade. Det kan väl hända, att så var, och att det berodde på det stim, som råde i Kammaren. För att emellertid göra det tydligt för honom hvad jag sade, vill jag nu nämna, att jag aldrig bestridt, att en träng behöfves, men jag frågade, hvarföre man icke förr sökt skaffa sig en sådan, hvarföre man icke, när man har en stamtrupp på 30,000 man, af dessa tagit de 2 å 3,000 man, som skulle fordras för uppsättande af en tillräcklig träng. Jag har icke sagt, att vi icke skola hafva dessa bataljoner, men deras anskaffning skall ske på ett annat sätt, i afvaktan på en ordnad arméorganisation. Man säger, att dessa bataljoner icke kunna ordnas utan Riksdagens hörande. Ja, det går ju an att aflåta proposition till Riksdagen så väl i denna som i den nu skedda rigtningen, sådant kan mycket väl gå för sig, blott man vill. Här är blott fråga om sättet för sakens genomförande.

En talare på stockholmsbänken yttrade, att det syntes vara tid att skrifa fattigdomens historia. Jag anser äfven att tiderna nu äro sådana, och att vi ej hafva råd att kasta bort en så stor summa, som här är i fråga, till upphjelpande af en armé, som är helt och hållet oduglig.

Och därför fortfar jag i mitt yrkande på afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Östling: Sedan jag nyss hade ordet, har jag förnummit, att beslut blifvit fattadt i Första Kammaren något afvikande från

Utskottets hemställan, och ber jag derföre att med frångående från mitt förra yrkande få instämma i Herr Hedins i enlighet med Första Kammarens beslut affattade förslag.

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Herr Liss Ol. Larsson: Då jag i reservationen angifvit min ståndpunkt i denna fråga, hade jag icke tänkt begära ordet; men diskussionen har gifvit mig anledning dertill. Här hafva nemligen hållits så många rörande, att icke säga upprörande tal, att man må hända behöfver till protokollet uttala, att man ändå fortfarande vidhåller reservationen, hvilket jag för min del ämnar göra.

Här har i min närhet nära nog påståtts, att vår själs salighet skulle bero på bifall till denna punkt, och samme talare har två gånger uttalat, att han förbehölle sig rätt att handla efter sin öfvertygelse, under förklarande att han ej vore bunden af något parti. Jag vet icke, hvarföre man behöfver göra några sådana förbehåll, då hvar och en ledamot af Riksdagen icke allenast har grundlagsenlig rätt utan ock skyldighet att handla efter sin öfvertygelse, likasom jag också tror, hvar och en gör. Jag känner icke heller till något parti, som bundit eller kunnat binda personers öfvertygelse, och icke skulle jag ingå i något sådant parti, om det funnes.

Man har här isynnerhet talat om, att denna första uppsättning af trängen ändå vore något att börja med, och en mängd talare hafva yrkat bifall till Utskottets förslag i tanke, att här uteslutande vore fråga om sjukvård åt sårade i fält. Men deremot har af andra talare påpekats, att utaf hvad här begärts skulle endast minsta delen komma på denna titel, ty här vore fråga om en mängd andra ändamål. Jag har trott och gör det fortfarande, att det icke kan vara så gränslöst eländigt stäldt i fråga om anordningarne för vår armé, som några talare sökt visa. Det vore bedröfligt, om så vore förhållandet, och om det icke kunde hjelpas på annat sätt än genom tillskapande af fem trängbataljoner. Visserligen är det för närvarande endast fråga om en, men i statsrådsprotokollet står, att vi hafva att förvänta förslag om de öfriga fyra. Det är att märka, att i fjor var det fråga om 6 bataljoner, således en mer än i år. Jag föreställer mig också, att fem bataljoner skulle vara mer än tillräckligt för vår lilla armé, och det lärer väl nu icke vara så stort behof af trängtrupper, som om den nya arméorganisationen blifvit genomförd. Det synes af den Kongl. propositionen, att denna träng icke skulle vara till blott för sjukvård. Ty af beskrifningen finner man, att på en bataljon skulle finnas blott 2 läkare men 52 officerare och underofficerare, som naturligtvis icke äro läkare. Naturligtvis skulle en del soldater läras in till sjukvårdssoldater; men jag hade trott, att, då man afsåg sjukvården, skulle det vara läkare, som stode i spetsen, och ej såsom nu är föreslaget, majorer och kaptener, som i allmänhet icke känna till, huru man skall sköta sjuka och sårade.

Vidare har man anfört exempel från krigen för ett hundratal år sedan både hemma och i utlandet samt det elände, som desamma åstadkommit. Jag vill dock tro, att det nu är vida bättre bestäldt än då för tiden, samt att vi icke behöfva blanda oss i några europeis-

Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)

ska krig såsom då skedde, då vårt folk fick flacka nästan hela Europa omkring för att tillfredsställa krigs- och äfventyrarelustan hos konungar eller andra, liksom jag anser, att vi icke kunna behöfva skicka våra svenska trupper till Krim, der det har visat sig var så ohelso-samt. Jag anser sålunda, att det öfverklagade missförhållandet skulle kunna afhjelpas med mindre apparater än uppsättande af en hel mängd sådana trängbataljoner. Jag tror, att detta skulle kunna vinnas på annat sätt, om man väl använde nuvarande tillgångar, så att man icke behöfde bevilja nya summor för detta ändamål. Ty jag säger, som jag redan flera gånger förut påpekat, att fjerde hufvudtiteln redan svält ut till sådan summa, att den icke ens i detta fall bör ökas, förrän medlen användas till ett försvar, som bättre motsvarar de stora kostnader, som derpå nedlagts, än det nuvarande försvaret gör.

Det har talats om, att anskaffa trängtrupper genom användande af båtsmanshåll, som för närvarande äro satta på vakans. Det skulle kunna uppgifvas flera sätt för ordnandet af denna sak. Sveriges städer hafva sig ålagd båtsmansroteringsskyldighet, hvilken för närvarande är stäld på vakans. Deri torde ock kunna vara en riklig källa för erhållande af trängsoldater. Den vakansafgift städerna betala är så obetydlig, att om de, genom att sätta upp manskap, kommer ifrån den, det icke varder någon afsevärd minskning i statsinkomster. Vid indelta armén finnas också så kallade sjukvårdssoldater, hvilka erhållit undervisning i sjukvård, hvarförutom jag föreställer mig, att en del af truppen vid de garnisonerade infanteriregementena skulle kunna inöfvas härtill och deras tid sålunda blifva vida bättre använd än genom att drifva kring gatorna eller stå och skyldra i ett hörn här och hvar. När man hör talas om allt det onda, allt det elände kriget medföra, blir man nästan frestad att afslå alla anslag till kanoner, kulsputor, projektiler och dylikt, som skola åstadkomma allt detta elände. Om allt det onda som uppkommer af krig, och de fador kriget medföra, mera än hittills varit fallet, framhölles för ungdomen uti historien och i våra läroanstalter i stället för att, såsom nu sker, de, som fört många krig — ja, huru vanvettiga som helst — och dödat mycket folk, vinna ärestoder — ja, rent af upphöjas till gudar, — och om folket sålunda finge ögonen öppna för allt detta onda, skulle folket också genomträngas af en bättre anda än den krigiska, hvilken jag för öfrigt tror omfattas ej så mycket af den lägre befolkningen som icke desto mer från de högt uppsatta. Men om nu verkliga behovet af en träng är så ytterst stort, hvilket jag väl måste antaga, efter jag hört så mycket derom, tror jag i likhet med flere föregående talare, att man kan erhålla densamma genom att använda de redan befintliga anslagssummorna på ett ändamålsenligt sätt. Från hvilken synpunkt sålunda saken än må ses, kan jag, i öfverensstämmelse med den åsigt jag förfäktat inom Stats-Utskottet såväl på afdelningen som i Utskottet in pleno, icke annat än yrka bifall till min och heres vid Utskottets betänkande fogade reservation.

Med Herr Liss Ol. Larsson instämde Herrar *Wallenius, Johannes*

Jonson, Magnus Jonsson, P. M. Larsson, Norén, A. Johansson, J. E. Johansson, C. Johanson, L. Anderson och And. Bengtsson.

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Herr Lindmark anförde: Frågan torde redan kunna anses utdebatterad och jag skulle icke hafva begärt ordet, om jag icke blifvit uppkallad af ett uttalande från den värde talaren på dalabänken, som yttrade, att det icke kunde vara så illa stäldt, att ju icke en träng nog skulle kunna anordnas utan detta anslag. Jag antager att han dermed menade, att man skulle kunna anordna densamma efter något af de många förslag, som här blifvit angifna, och hvilka väl icke få tagas såsom så synnerligt allvarsamt menade. Men om jag icke allt för mycket misstager mig, har trängen nu mera i alla arméer vunnit en allt större betydelse, så att en armé utan träng kan jemföras med en armé utan artilleri och fortifikationstrupper. En armé utan träng är således en ofullständig organism, som icke kan fullgöra det af honom fordrade arbetet. Regeringen har för sin begäran om anslag dertill anfört så goda skäl, att man skall bära svarta glasögon för att ej inse det, och behovet af träng är allra störst i länder, som äro glest befolkade, såsom fallet är med Sverige. Det var emellertid ett annat yttrande af representanten på dalabänken, som äfven fäste min uppmärksamhet, nemligen att vi sätta i händerna på vår ungdom historiska läroböcker, som hafva att omtala åtskilliga stora krig och såmedelst hos dem skapa en osund beundran för krigiska bragder. Det förvånar mig att han, som är representant för Dalarne, med dess rika krigshistoria, icke skulle känna stolthet öfver denna historia och med förkärlek se att den studerades af vår ungdom såsom ett vittnesbörd om hvad ett kraftigt folk förmår, när det kämpar för sin sjelfständighet. Jag har förut sagt och säger fortfarande, att jag icke känner någon vackrare syn än ett folk i vapen för att häfda sin sjelfständighet och frihet.

Under närvarande tid är det dock fåfängt att här tala om detta. Det kunnen I dock vara förvissade om att, antingen I viljen eller icke, reveljen en gång skall ljuda omkring Sveriges landamären, och när det sker, då få vi se hvem ansvaret drabbar för att vi försummat vårt försvar. Det blir våra söner, som komma att döma oss, och då jag för min del icke vill bära på en sådan anklagelse från dem, önskar jag framgång åt förslaget och anhåller om bifall till hvad Första Kammarens reservanter föreslagit.

Herr Rydin: Jag skall icke länge upptaga herrarnes tid, men vill blott säga några ord med anledning af Herr Liss Olof Larssons yttrande om den undervisning, som lemmas vår ungdom. Han anmärkte, att man visserligen undervisar de unga om de storartade krig, som blifvit förda, men att de icke få veta något om de stora fador och olyckor, som dermed varit förenade. Jag tror för min del, att de erhålla kunskap om båda delarne. Hvarföre sätta vi i händerna på våra ynglingar historien om krigen, om icke derföre, att de skola lifva dem till fosterlandskärlek och visa, att svenske män funnits, som försvarat landets och folkets sjelfständighet, som offrat sitt lif för

Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)

Sveriges försvar; och det är för detta försvar, som jag anser, att en träng är nödvändig. Våra läroböcker kunna jemväl upplysa, att de krig, vi fört, gått ut på svenska folkets försvar, för att häfda sin egen sjelfständighet, ej af kärlek till kriget såsom sådant, än mindre för att utöfva grymheter.

Vill man försvara sin sjelfständighet, och anser man denna sjelfständighet hafva något värde, så må man taga de små steg, som här blifvit föreslagna. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Danielson: Jag ber om ursäkt, att jag upptager herrarnes tid, men då jag är reservant i denna fråga och äfven varit med vid de förberedande arbetena deri, så anhåller jag att få säga, att jag vidhåller mitt i reservationen framställda yrkande.

Hvad beträffar Herr Hedins rörande skildring, så tror jag det var rätt väl, att Kammaren, så att säga, nyktrade till något. Jag vill erinra den ärade talaren om, att, då det i fjor var fråga om att inrätta *tre* trängbataljoner, så sade han, med sin vanliga talang och synnerliga skärpa, att han icke ville följa med oss. Nu åter vill han förebrå oss, därför att ingen träng finnes. Kan det vara rätt? Jag tror att hans nyss fälda yttrande om "full orätt" kan härvid tillämpas på honom sjelf.

En talare yttrade, att detta skulle vara en kristlig fråga, liksom krig kunde någonsin vara något kristligt. Det vore förfärligt, om det skulle kunna vara kristligt att arbeta så mycket som möjligt på att trasa sönder hvarandra, sprida fasa och elände och deri se kristendom; det tror jag icke går i hop.

Det torde väl för öfrigt vara klart, att det finnes andra sätt, än just det nu föreslagna, att komma till detta mål, som vi alla finna önskligt. Herr Ola Bosson Olsson har upplyst, att det finnes ett sätt att anlita marinregementet, hvars officerare icke hafva mer än en enda man att befalla öfver. Men det finnes ännu ett annat sätt att tänka på, nemligen att uppsätta den gamla adelsfanan; då det just är officerare, som behöfvas, kunde det ju vara mycket lämpligt, och det kunde vara något att fundera på i stället för att söka lägga ytterligare bördor på de skattdragande.

Jag tror, att det är skäl att se saken med mera jemnmod än en och annan för en stund sedan tycktes göra, och att man måste erkänna, att mycket väsentligt förändrats sedan de olyckliga tiderna 1809. Både kommunikationen på sjö och land har betydligt förändrats sedan dess, så att icke tror jag ställningen är så förskräcklig, som den målas ut från den sidan. Det torde ock vara skäl att något tänka på under hvilka hufvudlösa förhållanden massan af Sveriges ungdom då befaldes ut, utan att man det ringaste söjrt för deras föda och underhåll m. m.

Den nästföregående talaren ordade om det ögonblick, då reveljen slås kring våra gränser. Gud gifve, att aldrig någon sådan sådan revelj må komma att slås, men om så kommer att ske, så lär det väl icke mycket hjälpa, om vi ega en trängbataljon eller icke, då i dess numerär ej skall finnas mer än tvenne läkare.

Man säger, att saken är obetydlig till sin kostnad, ty här är nu endast fråga om en trängbataljon, såsom lappning på vår gamla härordning, men när den beviljats, komma nog de andra fyra också, och då blir både kostnaden och lappningen större. Statsverkspropositionen uttalar, att detta är blott den första uppsättningen, och att det skall behövas fyra bataljoner till. Jag hörde nyss uppläsa Första Kammarens beslut, och der stod, så vidt jag kunde fatta rätt, »att med hufvudsakligt gillande af Kongl. Maj:ts förslag». Om vi fatta ett sådant beslut, så lär det icke dröja länge innan fråga blir om beviljande af de återstående fyra trängbataljonerna. På dessa skäl tror jag, att man icke bör döma så hårdt hvad som skett och måla ut oss nästan som barbarer, för det vi för närvarande våga afböja Kongl. Maj:ts förslag. Kongl. Maj:t kan ju taga i öfvervägande något af de sätt, för frågans lösning, som här ofvan antyds.

*Angående
uppsättande
af en träng-
bataljon
jemte stab
för trängen.
(Forts.)*

Hvad det beträffar, att vi skola vilja låta våra söner ligga blödande på slagfältet och så vidare, så äro vi mycket mera rädda om våra söner än så; det må kunna tros och hoppas, att det aldrig måtte så olyckligt inträffa, att våra söner behöfva draga ut i härnad. Om våra maktegende drifva en förständig politik, så tror jag, att det icke skall vara någon fara härför, men naturligtvis om man gör försvaret rätt starkt, så höja de maktegende tonen, och då kan det hända vi indragas i dylika olyckor.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen framställde propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan oförändrad, dels på bifall till densamma med den af Herr Hedin under öfverläggningen föreslagna förändring, dels på godkännande af det i Herr Nordenfels reservation framställda förslag, dels på punktens återremitterande till Utskottet, och dels slutligen äfven å afslag å så väl Utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts proposition; och förklarade Herr Talmannen sig hafva funnit propositionen på bifall till Herr Hedins ändringsförslag vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs, sedan till kontraposition antagits yrkandet på afslag, i enlighet med följande nu uppsatta och godkända voteringsproposition:

Den, som, i fråga om Stats-Utskottets i 10:de punkten mom. a) af Utlåtandet N:o 10 a gjorda hemställan, vill bifalla det ändringsförslag, som af Herr Hedin under öfverläggningen i ämnet framställts, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammarerna afslagit så väl Stats-Utskottets förevarande hemställan som Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Angående
 uppsättande
 af en träng-
 bataljon
 jemte stab
 för trängen.
 (Forts.)

Omröstningen utföll med 60 Ja mot 112 Nej; och hade Kam-
 maren alltså afslagit så väl Kongl. Maj:ts som Utskottets förevarande hem-
 ställan.

Mom. b.)

Bifölls.

Punkten 11.

Bifölls.

Punkten 12.

Kongl. Maj:t hade, till följd af sin ofvan omförmälda framställ-
 ning om förändring af Svea artilleriregementes båda fotbatterier till
 åkande samt deras förläggande i Jemtland, föreslagit, att till betäckande
 af de kostnader, som med anledning af berörda förändring och för-
 flyttning komme att uppstå, anslaget till värfvade garnisonstruppernas
 rekrytering och aflöning, som nu utgjorde 859,212 kronor, måtte för-
 höjas med 14,223 kronor till 873,435 kronor.

Uti sin inom Första Kammaren väckta motion (N:o 1) hade der-
 emot Friherre Klinckowström på anförda grunder yrkat, att berörda
 anslag, 859,212 kronor, måtte till 800,000 kronor nedsättas och upp-
 höra att vara reservationsanslag.

Utskottet, som tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förevarande fram-
 ställning, hemstälde tillika, att anslaget måtte fortfarande såsom re-
 servationsanslag upptagas.

Uti omförmälda af Herr Liss Olof Larsson m. fl. afgifna reserva-
 tion hade deremot yrkats, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning
 icke måtte vinna Riksdagens bifall, och således anslaget till värfvade
 garnisonstruppernas rekrytering och aflöning till oförändradt belopp,
 859,212 kronor, och fortfarande såsom reservationsanslag upptagas.

I fråga om denna punkt anförde:

Herr Danielson: Som Kammarerna redan har afslagit det förslag,
 hvarpå detta grundar sig, så ber jag att för samstämmighet i besluten
 få yrka afslag å Utskottets utlåtande i denna punkt samt bifall till
 Herr Liss Olof Larssons med fleres deremot afgifna reservation.

I enlighet med detta yrkande biföll Kammarerna hvad i reserva-
 tionen var föreslaget.

Punkten 13 mom. a.)

Beträffande anslaget till uppsättning af stambästar för sappör-
 bataljonen m. m. var af Kongl. Maj:t föreslaget, att detta anslag,
 som nu utgjorde 140,592 kronor, måtte förhöjas med 4,430 kronor till

145,022 kronor; varande af Friherre Klinckowström i oftaberörda motion (N:o 1) yrkadt, att berörda anslag måtte upphöra att vara reservationsanslag.

Utskottet hade hemställt att, för genomförande af den af Kongl. Maj:t föreslagna förändringen af Svea artilleriregementes båda fotbatterier till åkande, förevarande anslag måtte, med bibehållen natur af reservationsanslag, med 3,840 kronor förhöjas.

I Herr Liss Olof Larssons m. fl:s reservation föreslogs deremot att, med bibehållande af anslagets nuvarande natur af reservationsanslag, Kongl. Maj:ts i detta afseende åskade förhöjning, 3,840 kronor, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid föredragning af detta moment anförde:

Herr Danielson: Jemväl nu yrkar jag afslag å det af Utskottet under mom. a) i punkten afgifna utlåtande samt bifall till reservanternes förslag.

Detta yrkande bifölls.

Mom. b.)

Bifölls.

Punkten 14.

Med tillstyrkande af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, hemställde Utskottet, att anslaget till lega för hästar till artilleriets och fortifikationstruppernas exercis måtte med 3,420 kronor till 67,420 kronor förhöjas; hvaremot Herr Liss Olof Larsson och medreservanter ansett denna Kongl. Maj:ts framställning icke böra bifallas, utan yrkat anslagets upptagande till oförändradt belopp, 64,000 kronor.

Efter uppläsande af Utskottets hemställan anförde

Herr Danielson: I likhet med hvad jag yrkat vid de näst föregående punkterna, vågar jag anhålla om bifall till reservanternes förslag samt afslag å Utskottets hemställan.

Reservanternes yrkande blef af Kammaren bifallet.

Punkt 15 mom. a.)

Kongl. Maj:t hade begärt, att anslaget till fouragering af artilleriets, värfvade kavalleriets och fortifikationstruppernas hästar måtte med 22,000 kronor förhöjas till kronor 622,000, och var af Utskottet i detta moment hemställt att, för genomförande af den af Kongl. Maj:t föreslagna förändringen af Svea artilleriregementes båda fot-

batterier till åkande, förevarande anslag måtte, med bibehållen natur af förslagsanslag, med 19,000 kronor förhöjas.

I oftaberörda reservation yrkades emellertid att, med bibehållande af anslaget natur som förslagsanslag, Kongl. Maj:ts förevarande framställning om förhöjning af 19,000 kronor icke måtte af Riksdagen bifallas.

Då detta moment nu föredrogs, anförde

Herr Danielson: Då Kammaren redan afslagit den ifrågasatta förändringen utaf Svea artilleriregementes båda fotbatterier, ber jag jemväl här få yrka afslag å Utskottets i punkten mom. a) afgifna utlåtande samt bifall till Herr Liss Olof Larssons med fleres reservation.

Denna hemställan bifölls.

Mom. b)

Bifölls.

Punkten 16.

I enlighet med en af Kongl. Maj:t gjord framställning och med afstyrkande af Friherre Klinckowströms motion, hemställde Utskottet, att anslaget till mathållning för manskapet vid garnisonsregementena måtte, med bibehållen natur af förslagsanslag, förhöjas med 7,000 kronor till 1,108,000 kronor.

Reservanterne åter yrkade, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall, och att således ifrågavarande anslag skulle med oförändradt belopp af 1,101,000 kronor såsom förslagsanslag upptagas.

Herr Danielson, som vid punktens föredragning erhöi ordet yttrade: Jemväl vid denna punkt tillåter jag mig yrka, det Stat-Utskottets utlåtande måtte af Kammaren afslås, samt reservanternes förslag bifallas.

Hvad Herr Danielson sålunda hemställt blef af Kammaren bifallet.

Punkten 17.

Bifölls.

Punkten 18 mom. a)

*Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméförfäl-
tningens de-
partement.*

I detta moment var af Utskottet hemställt, att Riksdagen måtte, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, i anslaget till försvarsverket till lands i allmänhet eller Arméförfältnings departement bevilja förhöjning med 4,433 kronor, eller till 2,160,849 kronor; varande deremot af reservanterne yrkadt, att den af Kongl. Maj:t äskade förhöjning i

anslaget icke måtte af Riksdagen bifallas, samt berörda anslag alltså till oförändradt belopp, 2,156,416 kronor, upptagas.

*Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméförel-
ningens de-
partement.
(Forts.)*

I fråga härom anförde:

Herr Danielson: Äfven i denna punkt anhåller jag om proposition å afslag å Utskottets framställning och bifall till reservationen. Här har tillkommit ett nytt skäl för afslag, nemligen det, att, sedan Riksdagen genom gemensam votering förkastat framställning om anslaget för ett nytt kronohäkte i Varberg, det är troligt, att disciplinkompaniets förflyttande från Karlsborg till Varberg, icke ifrågakommer, och att de lokaler, som Kongl. Maj:t förutsatt skola blifva tillgängliga för den ifrågavarande ammunitionsfabriken, i sjelfva verket icke blifva det. På detta likasom det i reservationen anförda skäl yrkar jag afslag å punkten.

Herr Statsrådet Ryding: De skäl, som nu blifvit åberopade för afstyrkande af bifall till Utskottets hemställan om beviljande af ifrågasatt anslag för drifvande af en ammunitionsfabrik å Karlsborg, äro icke tillräckligt talande, enär de icke äro rigtiga. Kongl. Maj:t har icke vänt sig till Riksdagen hvad beträffar frågan om disciplinkompaniets förflyttning från Karlsborg till Varbergs fästning, ty detta är en administrativ åtgärd, som beror på Kongl. Maj:t ensam att afgöra. Hvad deremot Kongl. Maj:t hos Riksdagen begärt är, att ett cellfångelse, som ligger utom fästningens vid Varberg citadell, måtte ställas till Landtförsvarsdepartementets disposition, och i stället nya fängelselokaler inrättas för Fångvårdsstyrelsens behof, men denna begäran har Riksdagen afslagit. Varbergs fästning består af två delar, nemligen ett slutet citadell och utanför detta men innanför fästningens yttre vallar ett kronohäkte. Citadellet skall Fångvårdsstyrelsen till Landtförsvarsdepartementet öfverlemna, och jag hoppas, att disciplinkompaniets förflyttning dit skall kunna ega rum under årets lopp. Hvad kronohäktet åter angår, har meningen varit att inrätta detta till ett militärhäkte, men frågan *derom* har nu förfallit, då, såsom jag nämnt, Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts framställning i detta hänseende.

Vidkommande den nu ifrågasatta ammunitionsfabriken å Karlsborg, ber jag få erinra derom, att all ammunition för arméns behof för närvarande tillverkas å Marieberg. Utrymmet der är dock så ringa, att handelskemisten framställt anmärkningar deremot, och fordrat, att fabriken måtte utvidgas, så att icke för explosionsfara utsatta arbeten behöfde bedrifvas på samma ställen, der en mängd personer sysselsättas med arbeten af icke farlig beskaffenhet. Men dessutom är det af nöden att utvidga fabriken å Marieberg för att bereda möjlighet att — utöfver hvad som motsvarar den alltjemt stigande årsförbrukningen — tillverka patroner för att bilda ett reservförråd i händelse af arméns mobilisering. Enligt de beräkningar, som gjordes före senaste kriget, erfordras vid mobiliseringen af vår nuvarande armé 30 millioner patroner. Detta antal bör således ligga i förråden. Men tager man i betraktande den ovanligt stora ammunitionsåtgången under sista

Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméförrätt-
ningens de-
partement.
(Forts.)

rysk-turkiska kriget, skulle för vår armé behövas i förråd 66 millioner patroner. Reservförrådet af patroner utgör dock för närvarande endast 14 millioner, således icke ens uppgående till hälften af det minst beräknade antalet eller 30 millioner. Vidare ber jag få fästa uppmärksamheten på ännu ett annat skäl för ordnandet af den nu ifrågasatta fabriken å Karlsborg. Tillgång på ammunition erfordras naturligtvis under hela krigets lopp. Tillverkningen måste därför kunna obehindradt fortgå. Men fabriken nuvarande belägenhet, i händelse af ett krigsutbrott, är högst olämplig, då Stockholm otvifvelaktigt blir första föremålet för en fiendes anfall. Derför har man också satt i fråga att förflytta *hela* ammunitionsfabriken till Karlsborg, men då de kostnader, som deraf skulle föranledas, enligt verkställda beräkningar skulle uppgå till en så stor summa som omkring 900,000 kronor, har man sökt lösa frågan på ett annat sätt. Man har dervid tänkt gå till väga på samma sätt som i Preussen. Kopparkylsorna skulle nemligen tillverkas i fabriken vid Marieberg, men patronernas slutbehandling i öfrigt, eller *laddningen* af hylsorna, skulle försiggå å Karlsborg, dit hylsorna skulle föras. Genom denna anordning skulle fabriken vid Marieberg erhålla det utrymme, att der skulle kunna tillverkas ett betydligt stort antal hylsor. Laddade hylsor, som förvaras en längre tid, undergå försämring genom en kemisk förvandling af krutatsen, men oladdade hylsor kunna förvaras huru länge som helst. Meningen vore nu att bygga på Karlsborg en så pass stor fabrik, att dels laddning af hylsorna kunde i fredstid der försiggå, dels laddningen under krigstid forceras. Kostnaden för uppförande af dertill erforderliga byggnader skulle uppgå till 150,000 à 200,000 kronor, jag kommer nu ej i håg den exakta siffran; men då de byggnader, som för närvarande upptagas af disciplinkompaniet, blifva vid dess förflyttning tillgängliga, kan en del af fabriken der inrymmas, och kostnaden kommer således att minskas med ett mot byggnadernas värde svarande belopp. Till byggnadernas inredning samt fabriken kompletterande erfordras endast en mindre summa, som redan finnes till Kongl. Maj:ts disposition. Det af Kongl. Maj:t nu äskade anslaget afser allenast aflöning åt personalen, som behöfves för fabriken drifvande.

Herr Danielson: Sedan man hört krigsministerns förklaring, att disciplinkompaniet i allt fall kommer att från Karlsborg flyttas till Varberg, förfaller naturligtvis det af mig i afseende derå anförda skäl. Hvad angår det begärda anslaget af 7,000 kronor till aflöning åt personal för drifvande af en ammunitionsfabrik å Karlsborg, så befarar jag, att, om vi bevilja denna summa, vi icke komma att slippa undan med det. Ty redan af den Kongl. propositionen kan man se, och af Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvarsdepartementet har nu äfven antydts, att detta lilla belopp kommer att hafva i släptåg med sig en större anslagsbegäran på 900,000 kronor. Herr Statsrådet har emellertid angifvit ett nytt skäl för saken i fråga, som jag icke förut hört. I den Kongl. propositionen påpekas, hurusom patroner icke kunna förvaras under längre tid än 12 år utan att försämras, och vid sådant förhållande kunde man väl tycka, att det vore

för mycket att i reserv tillverka en så stor mängd som 30 millioner patroner, då det ju vore fara värdt, att de endast låge och förstördes. Nu har emellertid Herr Statsrådet upplyst, att det endast är fråga om oladdade patroner, och häri kan, såsom sagdt, ligga ett nytt skäl för saken. Men då vi, med en årsförbrukning af endast $2\frac{1}{2}$ millioner patroner, redan hafva ett reservförråd af 14 millioner dylika, tycker jag detta bör kunna vara till fyllest. Det var på dessa skäl, som vi reserveranter i Stats-Utskottet icke ansågo oss kunna tillstyrka det begärda anslaget, allra helst vi hade den föreställningen, att kronohäktet i Varberg icke kunde förvärfvas för arméns behof af straffängelse, och således ej heller disciplinkompaniet komma att dit förläggas, detta så mycket mindre, som, efter hvad man hört uppgifvas, Varbergs fästning befinner sig i så dåligt skick, att betydliga och kostsamma reparationer derstädes äro ett oeftergifligt vilkor för att disciplinkompaniet skall kunna förläggas dit. Så har man hört omtalas, att vallarne äro alldeles nedrasade, så att fästningen icke på långt när lemna erforderligt skydd mot rymningsförsök. Nu är det visserligen möjligt, att Kongl. Maj:t kunde använda besparade medel för fästningens nödiga iståndsättande för ändamålet. Men det vore verkligen besynnerligt, om så skedde, då man väl kan förstå, hvilka betydliga kostnader härvidlag erforderliga reparationer skulle draga. Äfven ur denna synpunkt sedt tror jag det icke är välbetänkt att nu slå sig på denna affär, utan att vi gerna kunna se tiden an.

*Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméfövalt-
ningens de-
partement.
(Forts.)*

Herr Grefve Björnstjerna: Det är verkligen förvånande, att en ledamot af Stats-Utskottet kunnat läsa den Kongl. proposition på så besynnerligt sätt, som tyckes vara fallet med Herr Danielson. För mig är det alldeles tydligt, att Kongl. Maj:t anser att man icke bör hålla för stort upplag laddade patroner, emedan de försämrats efter en viss tids förlopp, och på den grund föreslår åtgärders vidtagande i ändamål att kunna sända hylsorna oladdade till Karlsborg för att der efter behof laddas. Att fortgå som hittills, hvilket naturligtvis blefve följden af ett bifall till reservationen, det vore verkligen att taga ut det sista återstående steget på försvarsnihilismens bana. I den Kongl. propositionen ådagalägges alldeles tydligt, att om vi fortfarande bedrifva vår ammunitionstillverkning som hittills, kommer det att åtgå en tid af 8 år, innan vi kunna få det antal patroner, som vi behöfva för ett kortare fälttåg, beräknadt efter hvad som ansågs erforderligt före det sista rysk-turkiska kriget. För att uppnå det patronantal, som erfarenheten efter nämnda krig visat vara nödvändigt för en styrka motsvarande den svenska hären, eller 66 millioner patroner, dertill skulle åtgå 16 år och litet dertill. Kammaren vill ogera anslå medel till härens öfning, vill icke förlänga beväringsofningarne, vill icke hafva något rörligt artilleri i Norrland, intet manskap att sköta det positionsartilleri vi hafva, ingen träng, och nu slutligen skall man så ställa till, att det skall åtgå 8 år i fred, innan våra trupper få nödiga patroner för att i fält kunna ladda sina gevär. Detta påstår jag i sanning vara att gå för långt.

Jag yrkar bifall till punkten.

*Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméfövalt-
ningens de-
partement.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Ryding: Ej heller jag kan annat än förvåna mig öfver huru man kunnat läsa Kongl. Maj:ts förslag i dessa frågor på sätt synbarligen gjorts. Hvad först angår lokalerna, som behövas vid disciplinkompaniets ifrågasatta förflyttning, heter det ju tydligen i den Kongl. propositionen rörande andra hufvudtiteln, sid 13: "Såsom en lämplig förläggningsspunkt för detsamma har af chefen för fortifikationen föreslagits Varbergs f. d. fästning, hvars för närvarande obegagnade inre del för några år sedan begagnades till straffängelse och utan större förändringar kan iordningställas för disciplinkompaniets mottagande". Härtill vill jag nu endast tillägga, att en person erbjudit sig att verkställa de för ändamålet nödiga förändringarne och reparationerna för en summa af mellan 20- och 30,000 kronor. Hvad åter angår det framkastade påståendet, att ett bifall till dessa nu begärda 7,000 kronor skulle hafva i släptåg med sig ett anslag af 900,000 till anläggande af en fullständig ammunitionsfabrik, så vill jag endast påpeka följande yttrande i Kongl. propositionen rörande fjerdte hufvudtiteln å sid. 63: »Till en fullständig ammunitionsfabrik å Karlsborg hafva ritningar och kostnadsförslag blifvit uppgjorda, men då anläggningkostnaden för en sådan fabrik med hvad dertill hörer beräknats skola uppgå till inemot 900,000 kronor, lärer för närvarande icke kunna ifrågasättas att till Karlsborg, som önskligt vore, förlägga samtliga arbeten för ammunitionstillverkningen, utan nu böra stanna vid den ofvan föreslagna anordningen.« Det är således alldeles icke fråga om några 900,000 kronor i släptåg.

Herr Danielson: Jag vill endast nämna, att hvad jag nyss yttrade om Varbergs fästning har jag hört från annat håll såsom pålitligt, men härom vill jag nu ej vidare tala, sedan Herr Statsrådet lemnat sin förenämnde uppgift. Hvad åter beträffar det Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvarsdepartementet nyss uppläste ur statsverkspropositionen, så ber jag få säga, att man bör fästa uppmärksamheten vid orden *för närvarande*, ty de äro just betecknande här. Jag tror nemligen, att detta uttryck innebär, att vi nog ännu en gång få höra talas om denna fråga. Jag har också läst sid. 63 i statsverkspropositionen, det är utom allt tvifvel, men jag har fästat mig vid orden: "lärer väl för närvarande icke kunna ifrågasättas." Jag anser, som sagdt är, dessa ord helt säkert betyda, att vi nog ännu en gång få höra talas om denna fråga, om nu ifrågavarande anslag beviljas.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det propositioner af Herr Talmannen gifvits i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, biföll Kammaren det förslag till beslut, som i den vid detta moment fogade reservation framstälts.

Mom. b)

Med tillstyrkande af Kongl. Maj:ts i sådant afseende gjorda framställning, hemstälde Utskottet, att till aflöning af personal för drifvande

af en ammunitionsfabrik å Karlsborg måtte beviljas på *extra* stat för år 1885 det af Kongl. Maj:t äskade anslag af 7,000 kronor, hvaremot reservanterne afstyrkt beviljandet af detta anslag.

Efter föredragning af förevarande moment yttrade:

Herr Danielson: I enlighet med mina yrkanden vid föregående punkter anhåller jag få yrka afslag jemväl på denna punkt och bifall till den af Herr L. O. Larsson m. fl. afgifna reservation.

*Angående
förhöjning i
anslaget till
försvars-
verket till
lands i all-
mänhet eller
Arméförelt-
ningens de-
partement.
(Forts.)*

I enlighet med denna hemställan blef det för ifrågavarande ändamål begärda anslaget af Kammaren afslaget.

Punkten 19.

Utskottet hemställde, att, med bifall till en i ämnet af Kongl. Maj:t gjord framställning, till, bestridande af kostnaderna *ej mindre* för underhållet af samtliga byggnader jemte förekommande nybyggnader å mötesplatserna, för indelta arméns, Vermlands fältjägarecorps' och beväringmanskapets behof, *än äfven* för underhållet af sängkläder m. m. på mötesplatserna, förevarande förslagsanslag, nu 50,000 kronor, måtte under benämning: "byggnader och sängkläder m. m. på mötesplatserna", med ett till 165,000 kronor förhöjdt belopp såsom reservationsanslag i riksstaten uppföras.

Häremot yrkade reservanterne, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas, samt att anslaget till underhåll af sängkläder m. m. på mötesplatserna måtte till oförändradt belopp, 50,000 kronor, såsom förslagsanslag, i riksstaten upptagas.

Då denna punkt nu föredrogs, begärdes ordet af

Herr Jonas Jonasson i Gullaboås, hvilken yttrade: Jag anhåller att jemväl vid denna punkt få yrka afslag till Kongl. Maj:ts proposition och bifall till Herr Liss Olof Larssons m. fl. reservation.

Hvad reservanterne föreslagit blef härefter af Kammaren bifallet.

Punkterna 20 och 21.

Biföllos.

Punkten 22:

Utskottet hemställde i denna punkt, att Riksdagen måtte till anskaffande af ny fältartillerimateriel anvisa på *extra* stat för år 1885 ett belopp af 600,000 kronor.

*Angående
anslag till an-
skaffande af
ny fältar-
tilleri-
materiel.*

Efter uppläsande häraf anförde:

*Angående
anslag till an-
skaffande af
ny fältar-
tilleri-
materiel.
(Forts.)*

Herr Lasse Jönsson: Jag ämnar nu icke att framställa något yrkande, men det är något, som fattas i denna punkt i jemförelse med det sätt, hvarpå denna fråga behandlats föregående år, och detta har jag velat påpeka. Man har nemligen alltid förut i fråga om detta anslag så väl i Kongl. Maj:ts proposition som sedermera i Stats-Utskottets betänkande sagt, hvarifrån denna fältartillerimateriel skulle anskaffas. Första åren anslaget beviljades, anskaffades materielen från Krupps verkstäder, emedan inga verkstäder, der man kunde tillverka sådana kanoner, då funnos inom landet, men man lofvade att, så snart det läte sig göra, beställa materielen inom landet. Då likväl sådana verkstäder nu mera lära finnas i Sverige, har det väckt någon förvåning, att i trots af det gifna löftet kanonerna det oaktadt allt hittills tagits från Krupp. I nu föreliggande betänkande finnes icke heller taladt om, hvarifrån materielen skulle tagas, och följaktligen torde meningen kunna vara att fortfarande beställa densamma från utlandet, ehuru jag hört uppgifvas, att dylika kanoner numera kunna tillverkas hemma fullt lika goda och till billigare pris.

Då chefen för landtförsvaret är här närvarande, hoppas jag han icke skall underlåta att lemna upplysning i detta afseende, så att man kan få veta, huruvida materielen skall fortfarande tagas utifrån eller icke.

Herr Statsrådet Ryding: Ännu har icke vid *någon* fabrik i Sverige fullständigt tillverkats kanoner af martins-stål, det vill säga sådant stål, som ersätter det, som levereras från Krupp, och Kongl. Maj:t kan icke kommendera några bruksegare att tillverka sådana kanoner, som Kongl. Maj:t anser vara erforderliga. Detta är orsaken hvarför kanoner icke kunnat år 1883 beställas inom landet.

Tillverkningen af kanoner stälde sig förut så, att sjelfva kanongötet, om jag så får säga, framställdes vid Bofors bruk, och det är mycket sant, att denna kanonmetall lemnade ett så utmärkt resultat, att regeringen ansåg kanoner af densamma fullt kunna motsvara och ersätta de kanoner, som levererades från Krupp. Dessa göten måste emellertid sändas från Bofors till Finspong, för att der härddas, svarivas, borras och förvandlas till färdiga kanoner. Af orsaker, för hvilka bruksegarne sjelfva bäst kunna redogöra, kunde denna inhemska kanontillverkning icke fortsättas längre än till början af förra året. Då afsade sig Finspong all befattning med dessa kanoner, det vill säga med förändringen och fullkommandet till kanoner af götena från Bofors. Artilleristyrelsen låg i underhandlingar med kanonbruken flere månader, ända till slutet af April förra året, härom, men då detta icke ledde till något resultat, ansåg sig regeringen icke hafva något annat val än att antingen beställa kanoner utomlands eller låta anslaget ligga obegagnadt. Detta senare lät sig naturligtvis icke göra, därför att fältartilleriet stod under omorganisation, under öfvergång från fram- till bakladdningssystemet, och det är af nöden att söka göra denna öfvergångstid så kort som möjligt. Hvad fästnings- och positionsartilleriet beträffar, så var det ej heller möjligt för regeringen att låta anslaget ligga obegagnadt, ty fästningarne trängta till en tidsenlig bestyckning. Regeringen kunde

således icke göra annat än att vända sig till Krupp. Men detta af-såg emellertid blott anslaget för förra året, och aftal är ej heller träffadt för längre tid än för 1883, ty under det de här omtalade försöken till tvistens biläggande pågingo, erbjöd sig Bofors att till April månad detta år hafva färdigt till fullständig tillverkning af kanoner. Förut hade Bofors endast kunnat leverera kanongöt, men nu skulle de till April månad i år hafva färdiga artilleriverkstäder för tillverkning af fullt färdiga kanoner. Äfven Finspong hade samtidigt erbjudit sig att till April månad i år hafva färdigt allt, som behöfdes för en fullständig tillverkning af kanoner; förut hade der icke gjutits kanoner af martin-stål. Jag tror således, att regeringen framdeles icke blott skall kunna slippa beställa kanoner utom landet, utan äfven genom konkurrens inom landet kunna få dem billigare. Hvad beträffar att köpa kanoner för dyrare pris än som behöfves, tror jag icke man behöfver frukta för den saken. Anslagen äro icke så stora, att man icke behöfver spara så mycket som möjligt. Detta är all den upp-lysning, jag kan gifva.

*Angående
anslag till an-
skaffande af
ny fältar-
tilleri-
materiel.
(Forts.)*

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 23 och 24.

Biföllos.

Punkten 25.

Under denna punkt hemstälde Utskottet, att, i enlighet med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, till skjutförsök måtte för år 1885 anvisas ett extra anslag af 30,000 kronor.

Reservanterne åter yrkade anslagets fastställande till allenast 15,000 kronor.

I fråga härom anförde

Herr Jon. Jonasson i Gullaboås: I likhet med hvad som skett vid föregående punkter, anhåller jag få yrka afslag å den nu före- dragna och bifall till den af Herr Liss Olof Larsson m. fl. afgifna reservationen.

I enlighet med denna hemställan beslöt Kammaren på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag om anslag till skjutförsök, att till detta ändamål skulle för år 1885 anvisas ett extra anslag af 15,000 kronor.

Punkterna 26—28.

Biföllos.

Punkten 29.

Utskottet hemstälde, att, på sätt Kongl. Maj:t begärt, till anskaffning af fälttelegrafmateriel måtte på extra stat för år 1885 an-

visas ett belopp af 24,700 kronor ; varande emellertid beviljandet af detta anslag jemväl af reservanterne afstyrkt.

Vid punktens föredragning erhöil

Herr Jan Andersson i Jönvik ordet och yttrade: Jag skall bedja att få yrka afslag å den föredragna punkten och bifall till den af Herr Liss Olof Larsson m. fl. ledamöter från denna Kammare afgifna reservation.

Vidare anfördes icke. Kammaren afslog Utskottets hemställan.

Punkten 30.

Bifölls.

Punkten 31.

Kongl. Maj:t hade begärt och Utskottet i denna punkt tillstyrkt, att till uppförande af ett artillerietablisement vid Östersund måtte beviljas 350,000 kronor, samt deraf till utgående på extra stat under år 1885 anvisas ett belopp af 125,000 kronor.

Reservanterne åter yrkade, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af Utskottets hemställan anförde

Herr Danielson: Då denna punkt står i sammanhang med en föregående, vid hvilken Kammaren vägrat sitt bifall till Utskottets förslag, så får jag här yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservationen.

I enlighet med detta yrkande blef Utskottets hemställan af Kammaren afslagen.

Punkten 32.

Bifölls.

Punkten 33.

Med tillstyrkande af en af Kongl. Maj:t i ämnet gjord framställning, hemställde Utskottet, att till byggnader för en trängbataljon måtte beviljas 273,000 kronor, samt deraf till utgående på extra stat under år 1885 anvisas ett belopp af 100,000 kronor.

Häremot yrkade reservanterne, att icke heller förevarande Kongl. Maj:ts framställning måtte vinna Riksdagens bifall.

I fråga härom anförde nu

Herr Danielson: Då Kammaren genom den nyss skedda voteringen afslagit Kongl. Maj:ts proposition om upprättande af en trängbataljon, och den fråga, som i denna punkt afhandlas, står i nära sammanhang med denna sak, så ber jag att få yrka afslag å hvad Utskottet här hemställt och bifall till reservanternes förslag.

Vidare yttrades ej. Med afslag å Utskottets hemställan, biföll Kammaren reservanternes yrkande.

Punkterna 34—36.

Biföllos.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att från fullmäktige i Riksbanken ankommit en skrifvelse, som nu upplästes och var af följande innehåll:

Till Riksdagens Andra Kammare.

Uti en till Fullmäktige i Riksbanken ingifven skrift af den 12 dennes har Grosshandlaren m. m. Aug. Österlind afsagt sig det honom vid senast förrättade val meddelade uppdrag att vara tredje suppleant i Riksbankens styrelse, hvilket Fullmäktige härmed skolat värdsamt anmäla. Stockholm den 13 Mars 1884.

C. Lewenhaupt.

Pehr Ehrenheim.

A. H. Fock.

J. W. Arnberg.

Liss Ol. Larsson.

F. Richter.

Denna skrifvelse begärdes på bordet och bordlades.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 11 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel.

N:o 26, angående förbindelse medelst ångfärja mellan Helsingborg och Helsingör eller Malmö och Köpenhamn.

Banko-Utskottets Memorial:

N:o 6, angående afskrifning ur Riksbankens hufvudkontors räkenskaper af åtskilliga fordringar.

N:o 7, i fråga om afskrifning ur afdelningskontorets i Göteborg räkenskaper af åtskilliga fordringar.

N:o 8, i fråga om afskrifning ur afdelningskontorets i Östersund räkenskaper af en Riksbankens fordran.

N:o 9, i fråga om bebyggande af den för Riksbankens afdelningskontor i Östersund sistlidet år inköpta fastighet i nämnda stad; samt Lag-Utskottets Memorial:

N:o 34, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Utskottets Utlåtande N:o 11, öfver Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående prestmöte.

Dessa ärenden skulle uppföras främst på föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 4.

Godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

N:o 11, om ändrad lydelse af 19 § skiftesstadgan,

N:o 12, om ändrad lydelse af § 104 konkurslagen, och

N:o 13, om antagande af en lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradshäkte.

§ 5.

Anmälde Riksdagens kanslis förslag dels till Riksdagens skrivelser, angående val af fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret jemte deras suppleanter, och dels till Riksdagens förordnanden för de valde.

Herr vice Talmannen Ifvarsson erhöi ordet och yttrade: Det lär naturligtvis icke kunna gå an att bifalla förslaget till skrivelse till Kongl. Maj:t i fråga om val af fullmäktige och deras suppleanter i Riksbanken, eftersom förslaget blifvit uppsatt, innan någon afsägelse af ifrågavarande förtroendeuppdrag egt rum. Jag får därför hemställa, att åtminstone detta förslag varder till Herrar Kanslideputerade återremitteradt för att med anledning af nämnda afsägelse rättas.

Hvad åter angår förslaget angående val af fullmäktige i Riksgäldskontoret och deras suppleanter, får jag hemställa, att detsamma måtte af Kammaren godkännas.

Med bifall till den af Herr vice Talmannen sålunda gjorda hemställan, godkände Kammaren Riksdagens kanslis ifrågavarande förslag till skrivelse och förordnanden beträffande fullmäktige i Riksgäldskontoret och deras suppleanter, hvaremot till Riksdagens kansli återförvisades förslagen dels till Riksdagens skrivelse angående val af fullmäktige i Riksbanken, dels till Riksdagens förordnanden för dessa fullmäktige och deras suppleanter.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag angående Kammarens i dagens sammanträde fattade beslut.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

Herr	<i>Lasse Jönsson</i>	under 12 dagar fr. o. m. d. 18 dennes.
"	<i>Johannes Jonson</i>	" 14 " " " 17 "
"	<i>J. M. Sjölund</i>	" 13 " " " 19 "
"	<i>Magnus Jonsson</i>	" 8 " " " 24 "
"	<i>And. Bengtsson</i>	" 8 " " " 23 "
"	<i>J. Andersson</i> i Lysvik,	" 10 " " " 20 "
samt	" <i>P. O. Eriksson</i>	" 14 " " " 3 instundande April.

Härjemte medgaf Kammarren, att Herr *And. Andersson* i Intagan, hvilken den 11 dennes undfått fjorton dagars ledighet från och med den 26 innevarande Mars, finge i stället åtnjuta enahanda ledighet under fjorton dagar från och med den 18 i samma månad.

Kammarrens ledamöter åtskildes kl. 11 e. m.

In fidem

H. A. Kolmodin.